

könyv
könyvtár
könyvtáros

1995
február

H. Zille
1922

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1995. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

Az MKÉ és a KIK levele.....	3
Búcsú és köszönet	5
A debreceni könyvtárosképzési konferencia ajánlásai	5

Műhelykérdések

Koltay Tibor – Vasas Livia – Mikulás Gábor – Varga Ágnes: Nyitott kapuk Angliában	10
Tószegi Zsuzsanna: Alice Könyvországban	21

Fórum

Győri Erzsébet: Megjegyzések egy jelentéshez	24
Nagy Attila: Templomablak – kívülről?	26
Skaliczki Judit: Néhány kiegészítés a jelentéshez	29

Extra Hungariam

Balogh Mihály: „Van egy farmom Dániában”	30
---	----

Pályázatok – Konferenciák

Péterfi Rita: A Magyar Olvasástársaság 6. konferenciája	41
Székelyné dr. Sipos Klára: Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanárr!	43

Könyv és Nevelés

P. Kovács Imre: Híres iskolai könyvtárak	48
<i>Holmi</i>	58

Lapunk e számát Zille grafikák illusztrálják

From the contents

State of the art and development trends of library education in Hungary.
Recommendations of the Debrecen conference (5);
Imre P. Kovács: The historical school library of Pápa (48);

Cikkeink szerzői

Balogh Mihály, a Kunszentmiklósi Gimnázium könyvtárának vezetője; *Györi Erzsébet*, az OSZK KMK igazgatója; *Koltay Tibor*, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *P. Kovács Imre*, a Köznevelés ny. főszerkesztő-helyettese; *Mikulás Gábor*; a kecskeméti Tanítóképző Főiskola könyvtárának munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Skaliczki Judit*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Székelyné dr. Sipos Klára*, a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola oktatója; *Tószegi Zsuzsanna*, az OSZK osztályvezetője; *Varga Ágnes*, a Nyíregyházi Megyei Könyvtár munkatársa; *Vasas Lívia*, a SOTE Központi Könyvtára vezetője

Szerkesztőbizottság:

Maurer Péter elnök

Domsa Károlyné, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelelem: 5,7 A/5 kiadói iv. Munkaszám: 95.034

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtári és Informatikai Kamara

1994. december 12-ei dátummal levelet írt Fodor Gábor miniszternek a könyvtárügy minisztériumi irányításának átszervezése ügyében:

*Magyar Könyvtárosok Egyesülete
elnök*

*Könyvtári és Informatikai Kamara
elnök*

*Dr. Fodor Gábor
miniszter úr*

Művelődési és Közoktatási Minisztérium

*1055 Budapest
Szalay u. 10/14.*

Tisztelt Miniszter Úr!

Különböző nyilatkozatokból és a sajtóból tudásunkra jutott, hogy folyamatban van a Művelődési és Közoktatási Minisztérium átszervezése. Ez az átszervezés bizonyára érinti a minisztérium valamennyi vagy legtöbb szervezeti egységét, így a könyvtár- és információügy szervezeti egységét, minisztériumi státuszát is.

A minisztérium átszervezése természetesen belső ügy. A könyvtárügy minisztériumi sorsa, státusza viszont komoly hatással van magára az egész könyvtár- és információügyre. Ezért nagyon örülnénk és szakterületünk szempontjából igen fontosnak tartanánk, ha Miniszter Úr, illetve illetékes munkatársai lehetőség adnának a könyvtáros szakma társadalmi szervezetei képviselőinek a személyes informálódásra és eszmecserére.

Budapest, 1994. december 12.

Tisztelettel

*Vajda Erik
(helyett: Poprády Géza)*

Zalainé Kovács Éva

A levélre reflektálva Török András helyettes államtitkár Bodó Sándor és Striker Sándor főosztályvezető társaságában fogadta Zalainé Kovács Évát, a Könyvtári és Informatikai Kamara elnökét és Poprády Gézát, a Magyar Könyvtárosok

Egyesülete alelnökét, és tájékoztatást adott röviden a minisztériumi átszervezésről általában, majd konkrétan a könyvtári területet érintő döntésekről.

A könyvtárügy irányítása (igazgatása) a minisztériumban eddig – amint az nyilván minden olvasónk előtt ismert – a közgyűjteményi főosztályhoz (főosztályvezető: dr. Bodó Sándor), illetve annak könyvtári osztályához tartozott. Az átszervezés után az önkormányzati fenntartású közművelődési könyvtárak irányítása a Bodó Sándor vezette főosztályról átkerült a Striker Sándor vezette közművelődési főosztályra, ezen belül a művelődési intézmények osztályára, ahol egy előadó foglalkozik a könyvtárak ügyeivel. A művelődési intézmények osztályának vezetője Kerekes László, egyúttal főosztályvezető-helyettes is. A könyvtárakért felelős előadó helye a lapzártá idején még betöltetlen. A többi könyvtár irányítása a Bodó Sándor vezette főosztályon, annak könyvtári osztályán maradt. E főosztály neve kulturális örökség főosztálya lett. A könyvtári osztálynak a lapzártakor még nincs kinevezett vezetője, megbízottként Csaba Gabriella irányítja.

A könyvtárügy irányításának átszervezését – azaz a fentiek szerinti kettéosztását – az a logika diktálja, hogy az önkormányzati fenntartású könyvtárak irányításával, távlati fejlesztésével a minisztériumnak ugyanaz a szervezeti egysége foglalkozzék, amelyik a többi önkormányzati fenntartású intézménnyel is foglalkozik. Ez nem jelenti magának a könyvtárügynek a kettéosztását és nem jelenti a könyvtárak és más közművelődési intézmények összevonásának szándékát sem. Striker Sándor kiemelte, hogy fenn kívánják tartani a két intézménytípus párhuzamosságát. E tekintetben az egészen kis települések, a „végek” jelenthetnek kivételt, ahol nem biztos hogy fenn kell (érdemes) tartani könyvtárat, de ezeken a helyeken is ott kell lennie – előbb-utóbb – egy számítógépes végpontnak, amelynek segítségével a szükséges információkat meg lehet kapni.

A könyvtárügy eme kettős irányítása elősegítheti a kedvezőbb anyagi pozíciók elérését a könyvtárügy egésze számára. Fölmerült a minisztérium, illetve a miniszter munkáját, döntéseit segítő – kislétszámú – egységes könyvtári tanács létrehozásának gondolata, amelyekben a két szakmai érdekvédelmi szervezet is képviseltetné magát.

Az MKE és a KIK képviselője elmondta a könyvtáros szakma két alapvető aggályát, fenntartását az irányítás átszervezésével kapcsolatban.

Az egyik: a könyvtárosok, illetve a könyvtárak attól tartanak, hogy a népművelők, illetve a művelődési házak „lenyelik”, „bekebelezik” őket.

A másik: a közművelődési könyvtárak sem tekintik ma már magukat – és a szakma sem őket – csupán szórakozást, olvasást, művelődést segítő intézményeknek, hanem a legkorszerűbb értelemben vett információs, információközvetítő intézményként is kívánnak működni. Az országos szakirodalmi információs rendszer koncepciója, illetve a világbanki fejlesztési program is így – azaz információközvetítőként is – számol a közművelődési könyvtárakkal.

A minisztériumi vezetők megismételték egyrészt, hogy a könyvtáraknak nem kell a bekebelezéstől tartaniuk, másrészt egyetértettek a közművelődési könyvtáraknak az információközvetítésben vállalt, betöltött szerepével.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtári és Informatikai Kamara képviselője ismételtén fölajánlotta a két szakmai szervezet segítségét a minisztériumnak.

Búcsú és köszönet

Amint arról a napisajtóból és – természetesen részletesebben, árnyaltabban – e számunk előző oldalairól is értesülhettek olvasóink, a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban 1994 végével, ez év elejével strukturális változások következtek be. E változások jelentős mértékben érintették-érintik az MKM Könyvtári Osztályát is. Egyebeken túl, *Sóron László*, az osz-

tály vezetője megvált a minisztériumtól. Mi most a 3K szerkesztőbizottságának tagjától, egy szám erejéig (az idei januári számról van szó) annak elnökétől búcsúzunk, hiszen Sóron László lapunk egyik fő újjáalapítója volt. A szerkesztőbizottság az olvasók nevében is köszöni munkáját, s csak mint szerkesztőtől, de nem mint aktív szerzőtől köszön el.

A debreceni könyvtárosképzési konferencia ajánlásai

„A könyvtárosképzés helyzete és fejlődési irányai Magyarországon” címmel 1994. október 25–26-án Debrecenben megrendezett szakmai konferencián elhangzottak alapján – az ott jóváhagyott tematika figyelembevételével – a hazai szakképzés továbbfejlesztése érdekében a következő ajánlásokat fogalmaztuk meg.

1. A *Művelődési és Közoktatási Minisztérium* vezetése számára javasoljuk:

1. A képzés távlati tervezésének alátámasztására készítessen felmérést a könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy intézményeiben dolgozók szakképzettségi helyzetéről, a képzéssel és továbbképzéssel kapcsolatos szakmai/gyakorlati igényekről. Az átfogó, tudományosan megalapozott felmérés elkészítésére az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központot, vagy más hivatalos kutató intézményt célszerű felkérni. Kívánatos a munka előkészítésébe és értékelésébe a képző intézmények képviselőit is bevonni.

2. A felmérés eredményeire támaszkodva, továbbá figyelemmel az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer fejlesztési tervzetére és egyéb projektekre, valamint a képesítési és besorolási követelményekre – célszerűnek tartjuk, hogy a Minisztérium kérje fel a Tudománypolitikai Bizottság Információs Munkabizottságát, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesületével és a Könyvtári és Informatikai Kamarával közösen készítsen rendszertervet a könyvtáros-szakirodalmi informatikus képzés és továbbképzés fejlesztésével kapcsolatos igények megfogalmazására.

3. Szükségesnek tartjuk, hogy a hazai könyvtárosképzés és továbbképzés szerkezete – más értelmiségi szakmákkal azonos módon – szigorúan igazodjon a fel-

sőoktatási rendszerhez, vagyis könyvtáros-szakirodalmi informatikus diplomát kizárólag egyetemen, tanárképző főiskolán, kétszakos (illetve másoddiplomás vagy kiegészítő) képzés keretében lehessen szerezni. Az egyetemek és főiskolák legyenek a felsőfokú diplomát adó szakosító (posztgraduális) továbbképzés bázishelyei. Az iskolán kívüli középfokú szakemberképzés és az aktuális feladatokra felkészítő céltanfolyamok az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjában, a tudományos és szakkönyvtárakban, továbbá a megyei könyvtárakban szerveződjenek.

4. Kívánatos az utóbbi évek besorolási és képesítési jogszabályainak felülvizsgálata annak jegyében, hogy ismét helyreálljon az évszázados hármas tagolódás:

- érdemi könyvtárosság (gyűjtemények szervezése, feltárása, szolgáltatások nyújtása és az intézmények vezetése) diplomás, értelmiségi szakma, melyre a felsőfokú képzés készít fel;

- őket asszisztencia vagyis diplomás mellett foglalkoztatott munkatársak segítik, akiket középfokú szakemberként a szakképzés keretében készítenek fel;

- s végül a nem főfoglalkozásúaktól, illetve a kiegészítő munkaköröktől alacsonyabb végzettséget kell elvárni.

A jelenleg érvényes jogszabályok nem ezt a hagyományos és a szakmához illő képletet tükrözik.

Szükséges továbbá

- bizonyos munkaköröknek szakosító továbbképzés keretében megszerezhető oklevélhez kötése;

- bizonyos vezető posztok betöltéséhez tudományos fokozat előírása;

- a besorolással, fizetéssel a továbbképzés ösztönzése;

- e munkakörök listájának összeállítása és közzététele.

5. Az elmúlt évtizedek során a felsőoktatási intézményrendszerben a minőség romlását eredményező szótaprózottság jött létre, s a szükséges létszám, személyi, infrastrukturális és tárgyi-pénzügyi megalapozottság nélkül indítottak könyvtáros (quasi felsőfokú) képzést. Az a paradox helyzet alakult ki, hogy más országokhoz képest a szükségeset messze meghaladó mennyiségű képzési hely jött létre, miközben az alacsony létszámban kiképzettek távolról sem képesek évtizedek óta kielégíteni az intézmények igényeit. Szükséges ezért az erők koncentrációjával és a képzési kapacitás jelentékeny növelésével az alkalmasságukat már bizonyított képző helyek erőteljesebb fejlesztése, amelyekre ráépíthető a könyvtári és szakirodalmi információs intézmények szakember-igényeinek megfelelő, alap-, tovább- és szakosító képzése, amelyek megbízhatók tudományos és szakértő feladatok ellátásával is. A XX. század végén számolnunk kell a könyvtárak és szakirodalmi információs intézmények szükségletein felül a magánszféra információs igényeit kielégítő szakemberek képzésére is.

6. Felkérjük a Minisztériumot, hogy a tanítóképzés megújítása keretében – építve az eddig szakkollégium, könyvtárszak keretében oktató könyvtárosokra, – szorgalmazza az ottani könyvtárak megerősítését és azt, hogy az informatikai műveltségi terület tartalmába értsék bele a tanítók felkészítését a tájékozódási-információkeresési és -felhasználási ismeretek oktatását.

7. Kérjük a Minisztériumot, hogy a maga eszközeivel is segítse a képző helyek személyi, tárgyi, infrastrukturális megerősítését, az oktatók hazai és külföldi továbbképzése és a külföldi szakirodalmi tájékozódás feltételeinek a megteremtését.

A könyvtárosképzés sajátos igényeihez igazodva támogassa a hallgatók megfelelő hazai és külföldi könyvtári gyakorlatait, és biztosítsa a szükséges pénzügyi kereteket. Elengedhetetlen a külső szakértők, specialisták bevonása a képzésbe, és a foglalkoztatásukhoz anyagi és erkölcsi feltételek garantálása.

II. Felkérjük a *Magyar Könyvtárosok Egyesületét és a Könyvtári és Informatikai Kamarát*, hogy a

a) szervezeteik és a hozzájuk tartozó intézmények, a végzett hallgatókat foglalkoztató könyvtárak, szakirodalmi tájékoztató intézmények és más munkahelyek rendszeres visszajelzései alapján észrevételeikkel, állásfoglalásukkal segítsék a képző helyek tevékenységét, a könyvtárosképzés és továbbképzés rendszeres megújulását;

b) javaslataikkal vegyenek részt a könyvtárosképzés és továbbképzés távlati rendszertervének elkészítésében;

c) hassanak tagjaikon keresztül az intézményekre a képesítési normák és etikai betartása, és az újonnan végzettek bekapcsolódásának előmozdítására, munkatársaik továbbképzésének támogatása érdekében;

d) a megfelelő fórumokon támogassák a képző intézmények személyi, tárgyi, infrastrukturális, gyakorlóhelyi helyzetének javítását célzó pályázatok kiírását és kedvező elbírálását.

III. Kérjük a *Nemzeti Kulturális Alap Szakmai Kollégiumát*, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel következetesen támogassa a szakképzés és továbbképzés fejlődését: a tárgyi-anyagi feltételek javítását, különösen a számítógéppark kellő fejlesztését és folyamatos korszerűsítését, az országos és nemzetközi hálózatokba való bekapcsolását, az oktatók és hallgatók kutatási programjait, szakmai tanulmányújtait, rendezvényeken való részvételét és az oktatási segédletek létrehozását.

IV. *A szakmai folyóiratok szerkesztőit* arra kérjük (Könyvtári Figyelő, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros; Tudományos és Műszaki Tájékoztatás; Magyar Könyvszemle; Könyvtári Levelező/lap stb.), támogassák a szakképzést és a továbbképzést az erre a célra is felhasználható publikációk közlésével, a szakképzésről és továbbképzésről szóló információk és közlemények megjelenítésével.

V. *A könyvtárosképzést befogadó intézmények és a tanszékek vezetői, oktatói* figyelmébe ajánljuk és szorgalmazzuk:

1. Figyelemmel az elkészülő felmérés és rendszerterv elvárásaira, a kiképzettek körének jelentékeny bővítését, (tekintettel a szakma igényeire és arra, hogy a diplomásoknak legfeljebb fele vállal ennek a szakmájának megfelelő állást!), a továbbképzés kereteinek számottevő kiszélesítését.

2. Továbbá kérjük, kísérjék figyelemmel és támogassák a tanszékeket az alábbi feladatok megoldásában:

a) A képzési programok rendszeres, a mindenkori szakmai követelményekhez és nemzetközi tendenciákhoz igazodó felülvizsgálata, a tantervekben a történeti látásmód és a humán elemek megtartása mellett az informatikai és menedzsment ismeretek és szemléletmód, a nyelvtudás eddigieknél nagyobb arányú érvényesítése;

b) Az oktatási és tanulási segédanyagok elkészítése, korszerűsítése és fordítása, országos forgalmazása céljából kívánatos megfelelő szervezetről – valamilyen képzőintézményhez kapcsolva – gondoskodni.

c) A tantervi követelmények és hálók összehasonlításával az átjárhatóság előmozdítása, a tantárgyi egyeztetés érdekében a tantárgycsoportok oktatóinak rendszeres találkozója.

d) A képzőhelyek szorosabb együttműködése és ehhez megfelelő keret megteremtése, melynek célja a közös fellépés és érdekérvényesítés mellett a szüksé-

ges képzési profilok kialakítása, képzési és kutatási programegyeztetések, tantervi munkálatok, oktatási segédletek készítésének összehangolása, a tartalmi és módszertani kérdések megvitatásának szervezése, közös kutatási és fejlesztési pályázatok készítése külföldi kapcsolatok létesítése és ápolása, a képzés- és továbbképzés rendelkezésre bocsátott anyagi alapok felhasználásáról döntés stb.

A szakmai utánpótlás, az oktatói kar létevéke a doktori képzés lehetőségeinek megteremtése, ezért az egyetemek tegyenek meg minden tőlük telhetőt a mielőbbi beindítására.

Budapest, 1994. december 10.

dr. Voit Krisztina,

az ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékének tanszékvezetője

Dr. Bényei Miklós,

a KLTE Matematikai és Informatika Intézet

dr. Tóth Gyula,

a BDTF Könyvtári-Informatikai Tanszék vezetője

dr. Szabó Sándor,

az ELTE TFK Könyvtári Tanszék vezetője

dr. Tóvári Judit,

a BGYTF Könyvtár és Alkalmazott Informatikai Tanszék vezetője

*

Az ajánlások szövegétől eltérő vélemények

Comenius Tanítóképző Főiskola, Sárospatak.

Az 1/2. és 1/6. ponthoz kapcsolhatóan jelezték: „Ha a könyvtárosképzés szerkezetét a felsőoktatási rendszerhez kívánják igazítani, legyen hely benne a tanítóképző főiskoláknak is, pontosan körülírt képesítési rendelettel, elkülönítve a szakos és szakkollégiumi képzést.”

A konferenciára beküldött előzetes tájékoztató anyagokról hasonlóan vélekedik a könyvtárosképzésben jelenleg résztvevő többi tanítóképző főiskola is.

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Közművelődési Tanszéke, Debrecen.

Az 1/3. ponthoz kapcsolhatóan írták:

– „A megyei pedagógiai intézetek jövőbeni szerepe erőteljesen növekedni fog, s az iskolai könyvtárügy miatt célszerűnek látnánk a jelzett helyeken szerepeltetésüket az ajánlás szövegében.”

– „A középfokú szakképesítés képző helyei közül, úgy gondoljuk, sokáig nem hagyhatók figyelmen kívül olyan szerveződések, mint például a regionális oktatási központok, tandíjas magániskolák stb.; ez jelzésszerűen bekerülhetne az ajánlásba.”

Nyitott kapuk Angliában

Az idén szeptember 7-én és 8-án tizedszer rendezték meg a Libtech International könyvtár és információtechnikai kiállítást.

A Libtech több mint 90, zömében brit cég vagy nemzetközi cég nagy-britanniai képviselője és részben nem profitorientált szervezetek, így a Library Association kínálatát vonultatták fel.

A kiállítás mellett számtalan továbbképző szemináriumot is meghirdettek.

A jubileum ténye, valamint a Közép- és Kelet-Európában bekövetkezett változások arra készítették a szervezőket, hogy térségükből minél több könyvtárost és információs szakembert „csábítsanak” a rendezvényre, amelynek helyszíne a University of Hertfordshire (Hatfield) volt. Az e célból életre hívott Open Doors program valóban nyitott kaput jelentett, hiszen mintegy 170 könyvtáros jött el Közép- és Kelet-Európa számos országából, mindenek előtt Csehországból, Lengyelországból és Magyarországból és élt az ingyenes szállás, valamint a kiállítás-hoz kapcsolódó szemináriumok ingyenes látogatása lehetőségével.

A magyar résztvevők jelentős része a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szervezésében jött Hatfieldbe. Igen sok könyvtárat, köztük egyetemi és főiskolai könyvtárakat, megyei könyvtárakat képviseltünk és ott voltak az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai is.

Mindezt tekinthetnénk pusztán hírnek is. A Libtech International 94 néhány magyar résztvevőjével azonban megkíséreltük kicsit részletesebben megmutatni, mit láttunk, mit hallottunk. A kiállításról kétféle megközelítésben olvashattunk. *Vasas Livia* (Simmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára) meg is nevezi a kiállítókat, míg *Koltay Tibor* (Gödöllői Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára) inkább csak néhány témára koncentrálnak, a kiállítók megnevezése nélkül. Mindkét írásnak adhattunk volna az „Érdekességek a kiállításról” címet, de az utóbbi „Állományvédelem és önkiszolgálás” címmel kerül az olvasó elé, hiszen főként ezekről esik szó ebben a részben. Szinte természetesnek is tekinthetjük, hogy akad olyan érdekesség a kiállításról, amely mindkét írásban feltűnik. *Tószegi Zsuzsa* (Országos Széchényi Könyvtár) a kiállításon látott ALICE integrált rendszer kapcsán ismerteti meg az olvasót néhány újdonsággal.

A kiállítás-hoz kapcsolódó szemináriumok tekintetében méginkább érthető a különbözőség, hiszen ki-ki maga választotta ki, melyiken vegyen részt. *Vasas Livia* a „WAN Bang” címűről, *Koltay Tibor* a virtuális valóság könyvtári alkalmazásaival foglalkozókról számol be.

A kiállításon részt vevő magyar csoport egy része az IQSOFT Rt. támogatásával ellátogatott a londoni székhelyű EBRD-ban Információs Központjába. Erről a látogatásról *Mikulás Gábor* (Kecskeméti Tanítóképző Főiskola Könyvtára) tudósít. *Varga Ágnes* (Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza) írásában a Hertford megyei Könyvtárat mutatja be.

Érdekességek a kiállításról

A kiállítók közül – a teljesség igénye nélkül – néhány érdekességről adunk számot. Az SLS (Information Systems) Ltd. kiemelkedett hálózati megoldásaival, illetve orvosi és gyógyszerészeti CD adatbázisaival. A gazdaságos üzemelést segíti az integrált könyvtári rendszer, valamint a CD hálózat közös terminálon való használata. A CD-ROM kiadók újdonsága a SMART kártya, mely lehetővé teszi mind a CD-ROM, mind az online rendszerek használatát „pay as you use” alapon.

A Selectacopy bemutatott egy többfunkciós leképező terméket (digitális másoló+scanner+lézerprinter), amely BOOKFAX néven a könyvek, illetve egyéb bekötött művek faxon való továbbítását teszi lehetővé anélkül, hogy előtte fénymásolatot kellene készíteni.

A SilverPlatter bemutatta az Electronic Reference Library-t (ERL). Ez a termék megoldást hoz a CD-ROM-on vásárolt SilverPlatter adatbázisok WAN-on (wide area network) való megosztásához, s így hozzáférést biztosít a legtöbb SilverPlatter adatbázishoz. Internet hálózaton keresztül (pl.: Medline a SOTNET-en). A SilverPlatter lehetővé tesz egy ingyenes teszt periódust (1 hónap), amikor az adatbázisokban 'free of charge' lehet keresni az Interneten keresztül. A bostoni SilverPlatter irodában például 20 különböző SilverPlatter adatbázis fut egy ERL servergépén.

A Bowker Saur új CD-ROM terméke az EUROPEAN R & D Database Európa 37 országából 23 000 szervezet, valamint 100 000 alap és alkalmazott kutatásban résztvevő személy adatait tartalmazza CD-ROM-on. Ugyanezen cég terméke a Q-Link Enquiry Management System, melyet a gyógyszerészeti társaságok részére fejlesztettek ki, statisztika és grafikai management információkkal látva el a kutatókat.

A Parkerline szolgáltatás biztosítja az angol Janet hálózat tagjainak az online könyv- és folyóiratrendelést a Blackwell cégtől (Oxford) a raktáron lévő negyed-

millió kurrens állományból. A SWETS LJK Ltd. cég, mint a világ egyik legnagyobb folyóiratbeszerző cége, elektronikus folyóiratok előfizetésére hívta fel a figyelmet. A DataSwets online információs és kommunikációs szolgáltatásával szinte napi nyilvántartással tájékoztat a meglévő- vagy éppen késedelmesen megjelenő – folyóiratokról.

A *HMSO Electronic Publishing* termékei CD-ROM-on, disketten és mágnesszalagon teljes szövegű információt tartalmaznak (pl. gyógyszerészeti szabványok). Az interaktív multimédia CD Nagy-Britannia szerepét mutatta be az úrkutatásban. Ugyancsak multimédiás oktató rendszert mutatott be a *D S Limited – GALAXY 2000* – iskolák, főiskolák részére.

Izgalmas volt látni a *Microinfo Ltd* standján a 800 különböző CD-ROM címet (100 előállító termékét) – köztük orvosi, gyógyszerészeti információkat tartalmazó anyagokat. Pl. Multimédia Encyclopedia of Science and Technology (McGraw-Hill). Az OCLC Europe (Online Computer Library Center) az Online Union Catalog (OLUC) bibliográfiai rekordjai a világ legnagyobb könyvtárainak és kutatóintézeti könyvtárainak a kurrens és inkurrens állományát tartalmazza. Ehhez csökkentett áron hozzáférési lehetőséget biztosít. Jelenleg 52 országból 18 000 könyvtár használja az OCLC termékeit (online vagy CD-ROM-on).

Legújabb vállalkozását az alábbiakban mutatjuk be:

Az EMOS „cater” for libraries a kiállítóhelyen működő sokfunkciós management-rendszert széles alkalmazási lehetőségekkel mutatta be: A konferencia résztvevőinek teljes vendéglátása (reggeli, ebéd) a pénzforgalom teljes kiküszöbölésével, mágneskártyával történt, s ha valaki túllépte a keretét, akkor az automata pénzerme bedobásával az összegnek megfelelően újraérvényesítette a kártyát, amely azután levásárolható volt. Ugyanezen az alapon működtek a fénymásológépek is. Pénzerme bedobásával lehetett érvényesíteni a mágneskártyát, majd a fénymásológép ezen kártyával üzemelt.

A *STAR Informations Systems* (az alpha Microsystem fejlesztette ki) olyan szoftver termékeket állított ki, melyet a könyvtárakon kívül a levéltárak, múzeumok is jól hasznosíthatnak, mivel a szöveges információ mellett a képeket, ábrákat kiválóan kezeli, kapcsolja azokat a már meglévő adatbázishoz, raktározza, majd könnyedén visszakeresi.

Az integrált könyvtári rendszerek közül a *Dynix* kiállította *Marquis* rendszerét, bemutatva legújabb multimédiás fejlesztésüket (kép- és hangtárolás, visszakeresés) feltöltött adatbázissal. A személyes konzultáció során tudtuk meg, hogy rövidesen készen lesz a *DYNIX-HORIZONT*, mely a többnyelvűséget (pl.: magyar) támogatja.

Állományvédelem és önkiszolgálás

Mivel a mi könyvtáraink (egyelőre legalábbis) nem virtuálisak, azaz valóságos falak között működnek, nem volt érdektelen megnézni a könyvtári állományvédelmi eszközökkel foglalkozó – egyébként számos – cég kínálatát és azt is, vajon a mágneses, vagy a rádiófrekvenciás rendszereket részcserélik-e előnyben. Legtöbbször az előbbit kínálják, vagy a választás lehetőségét nyújtva az előbbit ajánlják inkább a könyvtáraknak.

Láthattunk a kiállításon önkiszolgáló munkaállomásokat is, amelyeknél az olvasó nemcsak maga végzi el a katalógusban a kölcsönzési műveleteket, de még a könyvek demagnetizálását is rábízhatjuk, nem is beszélve arról, hogy a gép „elrendezi” a késcdelmi díjak ügyintézését is.

Az önkiszolgáláshoz szükséges berendezésekből egyébként is bőven volt kínálat. Mindegy, hogy csak másológépet akarunk-e kártyával üzemeltetni, vagy a bejutást is azonosításhoz kívánjuk kötni, netán a büfében is lehessen kártyára vásárolni, számtalan egymást kiegészítő (és egymást feleslegessé tévő) megoldást, egyszerű és komplex rendszereket találunk.

Nem teljesen új dolog, de bizonyára egyre többen érdeklődnek majd a személyi bibliográfiák kialakításához használható szoftverek iránt.

Ezek már az „online-világban” megjelentek, de a CD-ROM-ok terjedésével új jelentőséget látszanak kapni. A találatok ugyanis szinte tetszés szerinti bibliográfiai formába rendezhetők segítségükkel, megkönnyítve ilyen módon (főként) a külföldi folyóiratokban lévők publikálásakor a hivatkozások formázását. Előbb-utóbb a kutatóintézeti és felsőoktatási könyvtárakban, vagy magukban az intézményekben támadhat igény ilyen eszközök használatára.

Megjelentek a kiállításon a könyvek kötését kímélő másológépek és a fax-másológép-lézernyomtató hármasát egyesítő készülékek, amelyek segítségével eleve hagyományos papíron kaphatunk könyvtárközi kölcsönzésben faxon továbbított cikkmásolatokat, illetve külön másolás nélkül teljesíthetünk ilyen kéréseket.

WAN BANG

A konferenciák közül kiemelkedett a WAN BANG című. A WIDE AREA NETWORK a széles hálózati lehetőségeket tárta fel. A CD-ROM hálózatok, valamint könyvtári tevékenységhez szükséges munkafolyamatoknál használt szoftverek Internet használatával világméretű kapcsolatot biztosítanak. A használat a személyzet referenz-munkájának a könnyítését, a használók közvetlen szolgáltatási lehetőségét, az új szolgáltatásfelelőseket, a szakemberek számára biztosított nagyobb, javított kapcsolatteremtési lehetőségeket nyújt.

A lehetőségek szinte végtelen sorát kínálja a WAN: az oktatás, a kutatás, a piac, a kereskedelem, a bankvilág stb. területén. Módot nyújt továbbá a szervezeteken túl a magánszemélyek hétköznapi használatára is. A Manchester Host előadója felsorolta a kommunikációs szolgáltatások sokféleségét (e-mail, fax, telex, file transfer, telnet adatbázisok használata), valamint azok használati lehetőségét: a bulletin board, kereskedelmi adatbázisok használatát, bibliográfiai adatbázisok használatát, majd a konkrét kapcsolódás lehetőségét vázolta fel (PC, modem, telefonvonal előfizetés). A SOUTH BRISTOL LEARNING NETWORK előadója a számítógépes információelérés fejlődési útvonaltát vázolta fel, majd céljaik között a legfontosabbnak jelölte meg: támogatni az emberek egész életén keresztül való tanulását s megmutatni, hogy hol, mikor, hogyan és mit lehet tanulni.

A nevelési célzattal működő szervezetek az eszköztárakban tartják a hozzáférési lehetőségek garmadáját: telcx, fax, computer, e-mail, local TV, videotext, kábel TV, videokonferencia, közösségi információs szolgálat, VOLNET, INTERNET.

A WIRRAL Metropolitan College előadója a CD-ROM a WAN-on c. előadásában egy rövid példán mutatta be a használatát. A hálózatban működő CD-ROM-ok először 2 miles, majd 60 miles, jelenleg pedig 110 miles sugarú körben elérhetők, 1500 munkahellyel – tavaly mintegy 1 millió óra használatával bizonyítva a hálózatnak gyakorlati jelentőségét. Szerinte a fejlődés fő irányát a multimédia CD-ROM, a grafikus környezet, valamint az egyedi CD-ROM előállítás határozza meg.

Virtuális valóság a könyvtárban?

A Library Association nemcsak kiállítóként volt jelen, hanem több szeminárium szervezőjeként is. A „böngészés a virtuális valóságban” elnevezésű szemináriumon érdekes fejlődés lehetőségével ismerkedhettünk meg, a virtuális valóság könyvtári alkalmazásával.

A virtuális valóság nem azonos a virtuális könyvtárral. Az a formája pedig, amelyet legtöbbször ismerünk és amelyet leginkább a különleges sisak, az adat-továbbító kesztyű segít elképzelnünk, inkább a különböző szimuláción alapuló kiképzési területek és a játékok világa. Van viszont asztali (desktop) virtuális valóság is, és ez már szerepet kaphat a könyvtárban is.

A virtuális valóságra épülő könyvtárban böngészni lehetne az állományt, szemben az OPAC-okban jelenleg megszokott keresés-alapú megközelítéssel. A böngészés ugyanis veleszületett képesség, amely a rend felismerésén alapul, így például ha egy releváns dokumentumot keresünk, feltételezzük, hogy szomszédságában is releváns dokumentumokat találunk, hiszen a hasonló témájú dokumentumokat azonos helyen szokták tárolni. Ez józan ésszel belátható és nem kell hozzá olyan gondolati modelleket beépítenünk, mint amilyeneket megkövetel a katalógusokban való keresés.

Virtuális valóságra épülő könyvtárra nincs szükség, ha böngészhetjük magukat a könyvtári polcokat. Ha viszont zárt a könyvtár állománya, csak távolról elérhető, vagy nem könyvespolcokból áll a gyűjtemény, tehát például online adatbázisról van szó, szükséges, hogy a számítógép képernyőjén böngészhessünk.

Emellett tudnunk kell, hogy a polcok böngészésének számos előnye mellett hátrányokkal is számolnunk kell. Polcaink nem végtelenek, sokszor nincs elegendő példányunk, hogy azokat mindenhová kitegyük, ahová téma szerint tartoznának. Ezek a problémák nincsenek meg a virtuális könyvtárban.

Az előadó *Alan Poulter* még meg is feledkezett arról, hogy még a szabad polcok esetében sem szükségtelen a virtuális böngészés, hiszen a szabadpolcon legtöbbször éppen a legjobb, legérdekesebb, legfontosabb könyveket nem találjuk meg, mert ezeket valaki kikölcshözözte, míg a virtuális polcon mindig ott vannak ezek is.

A virtuális valóság arra szolgál, hogy segítségével igen komplex adatokat vizuálisan megjelenítsünk, manipuláljuk és velük interakcióba kerüljünk. A virtuális valóságot generáló szoftverek egy főként vizuálisan megjelenített virtuális valóságot segítenek létrehozni.

Virtuális valóság előállítására alkalmas programokat többen gyártanak, de ezek egyelőre meglehetősen drágák. Alan Poulter az ingyenesen megkapható és csak 386-os PC-t igénylő REDN386 nevű programot használta fel, amely FTP-vel letölthető az internetről és használatának van elektronikus vitafóruma, valamint nyomtatott kézikönyve is.

Alan Poulter virtuális valóságra épülő könyvtára *Jorge Luis Borges* argentin író, a Nemzeti Könyvtár igazgatója „Babeli könyvtár” című könyvének mintájára épül fel. Borges könyvtára végtelen, egymással összekapcsolt hatszögletű galériákból áll. Alan Poulter könyvtára négy emeletes. Egy-egy emeletet kapott Alan Poulter, a címek, a témák és az osztályozás szerinti elhelyezés. Az emeletek elnevezése szövegesen is megjelenik és a tájékozódást a falak és a padlózat eltérő színei is jelzik. Lépcsők nincsenek, de középen van a függőleges irányú közlekedést lehetővé tevő övezet, bár a plafonon át is közlekedhetünk, hiszen a virtuális valóságban a falak átjárhatóak.

Egy-egy emelet kisebb részekre tagozódik (pl. szerzők A-tól E-ig). A könyvek kiadók szerint más és más színűek. Nyolc kameraállás áll rendelkezésre és a kameraállások váltogatásával járhatjuk be leggyorsabban a könyvtárat.

A falak kívülről átlátszóak, tehát kívülről nézve is böngészhető a könyvtár. Meg kell vallanunk, hogy a bemutatott szoftver nem volt túl meggyőző, de a drágább szoftverek nyilván megfelelnek.

A fő probléma azonban nem ez, hanem az, hogy a virtuális polcon megtalált könyvet a valóságos polcokon is fel kell lelnünk, amihez a virtuális valóságot valahogy össze kell kötnünk a katalógus rekordjaival. És ez még nincs megoldva.

Látogatás az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) Üzleti Információs Központjában

Az EBRD Üzleti Információs Központjának vezetője, *dr. Frank Ryan* tájékoztatta a magyar könyvtárosokat. A professzionális szintű előadást nagy képernyőre kivetített és asztalokra kitett ábrákon és táblázatokon keresztül párhuzamosan is figyelemmel lehetett kísérni.

Az 1991-ben alapított EBRD célja, hogy a kelet- és közép-európai országok piacgazdaságának kialakulását segítse azzal, hogy hitelt nyújt a fejlesztésekhez.

A bank munkatársainak száma 59, akik közül huszonöten Kelet- és Közép-Európából, valamint az egykori Szovjetunió területéről érkeztek. A munkatársak átlagéletkora 30 év alatt van.

Mindenki által beszélt nyelv az angol, második leginkább beszélt nyelv a francia, majd a német és az orosz. A bank tőkéje 10 milliárd ECU, amelynek 30%-át kölcsönzi más bankoknak.

Az információs központ feladata a kész információ átsomagolása. Eközben állandóan szem előtt tartja, hogy a megfelelő információt a megfelelő személynek, a megfelelő időben, a megfelelő célra, a megfelelő formában és megfizethető áron kínálja.

A kritériumok a következőket takarják:

A megfelelő információ. A könyvtárolmány nagysága nem jelentős, periodikákból viszont 2,5 ezret fizetnek elő, legtöbb példányban a Financial Times-t (52 pld.), második a The Economist. A legfontosabb információs forrást azonban a külső számítógépes adatbázisok jelentik: Mead (hírek, jogi), Dialóg (hírek, céginformáció, tudomány és technológia), Dow Jones (hírek), Reuters (hírek), Ft Profile (hírek, céginformáció, piaci információ), MAID (hírek, céginformáció, piaci információ) valamint Data-Star (hírek, céginformáció, kutatás és technológia). A szolgáltatott információk köre: piaci, ipari, politikai, technológia, gazdaság, környezeti információ, továbbá perszonália és hitelezési kockázat.

Az információs központ által szolgáltatott adatok igazságtartalmának a kérdése nagy gondot jelent. Mivel lehetetlen minden forrás megbízhatóságát értékelni, ezért ügyelnek arra, hogy a továbbadott információ kinek a felmérését, véleményét tükrözi. Tehát még az ilyen bőséges anyagi háttérrel rendelkező könyvtár is „átpasszolja a labdát” az információ hitelességét illetően.

A megfelelő személynek: a bankon belüli kommunikációt belső elektronikus posta segíti. Ezen keresztül végzik a tényfigyelést is: minden kérő személyre szóló keresést kap.

A megfelelő időben: „időszerűnek lenni sokkal fontosabb, mint információt gyűjteni” – hangzott el. Ezért az információs központ legnagyobb feladata az adatok frissítése. A frissességre példa a „téma frissítés”, amely egy adott témában hetente egyszer, gyakorlatilag azonban bármely napon megrendelhető. Hétfőn frissítik például az Oroszországgal, Belorusziával, Ukrajnával, Grúziával és Örményországgal kapcsolatos cikk-adatbázist, kedden a Lengyelországgal, Csehországgal, Szlovákiával és Magyarországgal kapcsolatosat.

Az adatbázisokból kívánságra 7–8 lapos kiadványok készülnek, ezekből a jelenlévők kaptak egyet-egyét, amelyek a különféle online adatbázisokból lekérdezett, rövidített szöveges cikkeket tartalmaznak. A házi elektronikus postán leadott kérésre azonnal küldik egy-egy cikk teljes szöveges változatát is. Talán legmellbevágóbb volt azt megtudni, hogy a témafigyelések mennyire pontosak és gyorsak. Az információs központ számos online adatbázis-szolgáltatást vesz igénybe, Ryan úr a kedvenc Reuters-hostját hozta példának: a Reuters Business Data a hír megszületésétől számított 45 percen belül lekérdezhető. A lekért adatokból 5 (azaz öt) percen belül képes az információs központ nyomtatott füzetet vagy elektronikus adatbázist készíteni, illetve továbbadni. Így a keresett információ a keletkezéstől számított szűk egy órán belül ott van a felhasználónál.

A megfelelő célra: az információs központ természetesen nem szól bele, hogy

ki mire használja fel az általuk nyújtott szolgáltatást. Vannak azonban bizonyos irányelvek. Ilyen például, hogy aki 100 periodikánál többet kér szobájába, annak törlik az igényét, hiszen a lapok köröztetése nem olcsó, és rendszeres áttanulmányozásuk nem enged időt az érdemi munkának; egyszerűen szólva: a munkatársak munka helyett olvasnának.

A megfelelő formában: a használók dönthetik el, hogy a dokumentumokat képernyőn vagy nyomtatva szeretnék-e olvasni. Formai elv az információs központban a rövidegség is. A kereső személy megadhat bármilyen kereső kérdéseket, de csak célszerű nagyságú adathalmazt bocsátanak rendelkezésére: száz oldalt senkinek a kérésére nem küldenek el vagy nyomtatnak ki, ez nagyon komolytalan lenne – mondta Frank Ryan.

Az információs központban fontos a diszkréció és az adatok biztonsága. A banki email hálózat nincsen összekötve az Internettel, legalábbis egyelőre. Ehhez a jelenlegi belső munkára használatos biztonsági rendszernél és vírusvédelemnél komolyabbat kell kiépíteni. Valószínűleg azt is a biztonságra törekvés indokolta, hogy a portára érkezésünkkor arra járó Németh Miklós bankelnök lefényképezése után figyelmeztettek bennünket: az egész épületben tilos a fényképezés, engedélyt még az elnök sem adhat.

Megfizethető áron: talán mondani sem kell, hogy az információ naprakészsége mennyire fontos egy milliárdokat megforgató bank döntéseinél. Így nem véletlen, hogy az online adatbázisok gyors (és nem olcsó) szolgáltatásaira hagyatkoznak. Apró érdekesség volt, hogy a Reuters Business Frefing adatbázisban való példakereséskor a képernyőn megjelenik az a (nem kis) összeg, amelyet meg kell fizetnie a használónak – adott esetben a könyvtárnak – ha lekéri a táblázatok teljes szövegét. A könyvtáros így könnyen végezhet ezen a területen is költséghatékonyság-elemzést.

Hogy az információs központ milyen sikerrel alkalmazza a fenti kritériumokat, azt mutatja, hogy a kérések száma gyorsan emelkedik. 1993-ban például 31 744, 1994 első félévében (!) 32 521 érkezett.

Az információs központ munkája nem tartalmaz semmi olyan elemet, amelyet csupán saját maguk érdeke kívánna meg, vagy céltalan presztizst szolgálna. Ryan úr, a kémiai tudományok doktora például anélkül vezeti az információs központot, hogy papírja lenne könyvtárosi ismeretekről: nincsen szüksége jelenlegi munkájához a könyvtárosi vagy informatikusi végzettségre, ezért semmi nem indokolja, hogy meg kellene azt szereznie.

Sok könyvtár úgy gondolja – mondta Frank Ryan –, hogy jobban tudnának dolgozni, ha nem lennének olvasók. Nálunk ez pont fordítva van. Nagy figyelmet fordítunk arra, hogy a lehetséges használókat aktív ügyfelünké tegyük. Rendszeresen szervezünk tájékoztatókat a különféle célcsoportok számára. Az ilyen bemutatók után mindig megemelkedik a kérések, lekérdezések száma. A könyvtárról van multimédiás és nyomtatott bemutató anyag is, az utóbbi műanyagfóliával bevonva; „kávészifto” formában.

Az információs központ munkaszervezésében a TOM (teljes körű minőségbiztosítás) gyakorlata érvényesül. Ha például nem érkezik meg egy periodika, akkor az információs központ garantálja, hogy egy órán belül beszerzik, pótlólag. Az ellátás azonban nem mindig zökkenőmentes; néha egészen újszerű megoldásokat kell választani. Frank Ryan ezzel kapcsolatban egy példát is említett, melyben személyes kapcsolat segített a folyamatos beszerzés biztosításában: a szigetországban az utóbbi öt évben nagy gondot jelentett az oroszországi periodikák rendszeres beszerzése. Az egyik diplomata orosz származású feleségének Moszkvában élő szülei rendszeresen küldték a lapokat. Baráti körben kapták a javaslatot, hogy kérjenek – fizetség ellenében – gazdasági lapokat is. A kísérlet bevált: a moszkvai após otthagya alig jövedelmező akkori állását, és azzal foglalkozik, hogy reggel Moszkvában megvásárolja a szükséges lapokat, majd postára adja, Londonba címezve, az ottani üzlemberek nagy hasznára. A példából úgy tűnik, hogy a minőségi szolgáltatásnak néha kifürkészhetetlen útjai vannak. A látogatás egésze azonban arról győzött meg, hogy a sokat emlegetett „value for money” – pénzért érték – bizony a gyakorlatban is működik. Megvalósításához – a jó tervezésen túl – el kell vetni minden szakmai gőgöt és babonát.

A Hertford megyei könyvtári rendszer (Hatfield)

Amikor a magyar könyvtári szakirodalomban az elmúlt években kiváló szakemberek fejtik ki véleményüket a könyvtári hálózatokról, a megújításra váró feladatrendszerekről, s számos vita folyik a központi szolgáltatásokról, a centralizáció-decentralizáció kérdéseiről, az angol közkönyvtárügyben már a 80-as évektől erőteljes hangsúlyt kapott egy könyvtári automatizáláson alapuló szolgáltatásrendszer kialakításának szükségessége.

A közkönyvtárak, a könyvtári világ szegényes rokonaiként csak saját kiépített helyi és megyei hálózatukon keresztül kapcsolódhatnak nagyobb (országos) hálózatokhoz, s képesek azok szolgáltatásainak átvételére.

Megnövekedett a „közvetítő” könyvtárak szerepe, melyek a Nemzeti Bibliográfiai adatbázison túl számos országos CD-ROM-os és on-line szolgáltatást közvetítenek, „átsomagolnak” és szétsugároznak a végállomások, a városi, körzeti

és iskolai könyvtárak felé. Ugyanakkor saját adatbázisokat is létrehoznak és részt vesznek a dokumentum-szolgáltatásban is.

Angliában a szakemberek újraértelmezték a központi szolgáltatások fogalmát és feladatrendszerét, s a közkönyvtárakban olyan ellátórendszereket hoztak létre, melyek működéséhez állami és települési anyagi erőforrásokat mozgósítottak. A kölcsönös és közös érdek szülte kooperáció erkölcsi profitot is hozott a könyvtáraknak.

Az angol könyvtári rendszer aktív számítógép-felhasználó. A könyvtárak olyan információs központoknak tekinthetők, melyek feladatául tűzték ki a társadalom problémamegoldó folyamatainak támogatását.

„Sokfelhasználós” adatállományok üzemeltetéséről gondoskodnak, az információs rendszerek szolgáltatásai nyíltak, mindenki számára elérhetők. Ún. „közösségi információs rendszereket is működtetnek az OPAC-on belül, vagy önálló rendszerként, hírt adnak az adott településen működő klubok, egyesületek tevékenységéről, a hálózat könyvtárainak nyitvatartásáról, szolgáltatásairól.

Integrált rendszerek teszik lehetővé, hogy az ellátórendszerben meglévő minden példányról pontosan lehet tudni, melyik egységnél van, kinél, s hogy ki lesz a következő előjegyzett használó. A közeli jövőben egyre nagyobb szerepet kap majd az elektronikus dokumentum-szolgáltatás az egyre emelkedő dokumentumárak miatt.

A Hertford megyei könyvtári és információs rendszer (Hatfield)

A hálózat központja a megyei könyvtár, mely a központi szolgáltatások telephelye, az iskolai könyvtárak ellátóközpontja és a megyei képzések és továbbképzések színtere is.

Ugyanakkor a település közkönyvtáraként nyilvános szolgáltatásokat nyújt (fax és minicom, – telefonos – szolgálat, CD-ROM és on-line keresési lehetőség, helyi közhasznú adatbázisok használata stb.)

991 ezer lakos könyvtári ellátását szervezi. Az elmúlt év forgalmi mutatói szerint a rendszerbe kapcsolt könyvtárakat 7,9 millióan látogatták, 11 millió dokumentumot kölcsönöztek és 2250 órát tartottak nyitva.

Az ellátórendszer legfontosabb elemei: Központi gyűjteményszervezés, tápaktári állomány és speciális gyűjtemények kialakítása; Az előbbiekre épülő szolgáltatások biztosítása; Széleskörű „közvetítő” funkció teljesítése; Kvalifikált személyzet biztosítása; Integrált számítógépes hálózat és információs rendszer működtetése.

A Hertford megyei automatizálási rendszer

A tervek már az 1970-es években megszülettek, azonban az első automatizált könyvtár csak 1982-ben nyílt meg Hempstead-ben. Mára már minden könyvtár – a mozgó könyvtárak is – bekapcsolódtak a rendszerbe. 11 millió könyvtári egységet 721 500 olvasó érhet el 54 fix és 13 mobil ponton. A kórházi és börtönkönyvtárak szintén automatizáltak.

A jelenleg használt, integrált számítógépes rendszer 1989-ben jött létre, mely 4 együttműködő modulból áll (kölcsonzés, katalógus, böngészés: példányinformációk és rendelés).

A könyvtár rendszerközpontot bérel, bér munkában végezteti a rendszerkarbantartásokat és archiválásokat – a hatalmas adatmennyiség miatt.

Az automatizált rendszer egyaránt előnyös a könyvtárhasználónak és a könyvtárosnak, hiszen közös katalogizálást és analízist biztosít, megyei rendszerként működtethető, képes management-információkat nyújtani, és lehetővé teszi a megyei szintű előjegyzési rendszert, valamint meggyorsítja a könyvtárközi kölcsönzést.

A központi könyvtár sokszínű szolgáltatásai a különgyűjtemények magas számának és összetételének köszönhetőek. A társadalom minden rétege potenciális könyvtárhasználónak tekinthető, ezért nagy figyelmet és anyagi erőforrásokat fordítanak a hátrányos rétegek számára elérhető megyei szolgáltatások előállítására. A vakok számára létrehozott hangoskönyv- és folyóiratgyűjtemény mellett a süketek részére videotárat alakítottak ki. Körültekintően szervezték meg a vak- és siket gyerekek dokumentumokkal történő ellátását is. Az államilag támogatott kiadói politika is eredményezte, hogy a szellemi fogyatékos gyermekek számára külön-gyűjtemény vált kialakíthatóvá.

Az állami és hivatali publikációk számára speciális részleget hoztak létre, melyekben megtalálhatók a parlamenti anyagok, a helyi területi jegyzőkönyvek a bírósági határozatok stb. Az üzleti információknak, valamint az idegennyelvű dokumentumoknak is külön könyvtárat hoztak létre.

Nem mindennapi a „drámák” könyvtára. Angliában és így Hertfordshire-ben is igen népszerű az amatőr színjátszás. E gyűjteményrészben 3400 forgatókönyv és 6300 dráma- és színdarab szöveggönyve található meg – tematikus bontásban (melodramák, vallásos színdarabok, gyermekdarabok, monológok). E gyűjtemény a színdarabok filmadaptációs videokazettáit és hangeffektusokat tartalmazó kazettákat is magában foglalja.

Az angol adófizető polgárok „kikövetelik” a könyvtáraktól a magasszintű és gyors szolgáltatásokat. A lakosság 70%-a információt kérő és könyvtárat hasz-

náló. Elvárják a rendszeres tájékoztatást, s a könyvtáraknak jól felfogott érdeke nélkülözhetetlenségük állandó bizonyítása. Ez csak magasszínvonalú PR-munkával valósítható meg. E tevékenység fő irányai a könyvtári szolgáltatásokat népszerűsítő, alapvető információkat nyújtó, az egész megyére érvényes kiadványok megjelentetése és terjesztése, könyvtári rendezvények (irodalmi és színházi estek szervezése, a könyvtárakat, az irodalmat népszerűsítő tárgyak (trikók, táskák, kitűzők) árusítása, és rétegeknek szóló könyvajánló tevékenység.

Végül kiemelni szükséges a Hertfordshire-i könyvtári és információs rendszer demokratizmusát. Azonos feltételek mellett, elektronikus és postai úton egyaránt, minden megyei lakos hozzájuthat a kívánt és szükséges dokumentumokhoz, illetve információkhoz.

Dr. Koltay Tibor – Dr. Vasas Lívia – Mikulás Gábor – Varga Ágnes

Alice Könyvországban

A kiállításon számos integrált könyvtári rendszert bemutattak – köztük olyan, nálunk is ismert „nagyágyúkat”, mint az ORACLE Libraries-t, vagy a TINLIB-et. A bőséges kínálatból most egy olyan rendszert választottunk ki, amely a megszo- kott munkafolyamatok gépesítésén túlmenően a kisebb intézmények számára is elérhető közelségbe hoz számtalan fontos kiegészítő funkciót, mint például az online hálózatokra való csatlakoztatást, a közös adatbázis építést, a képi információk feldolgozását, az online könyvtárközi kölcsönzést, a CD-ROM adatbázisokból a rekordok letöltését stb.

A *Softlink* cég Ausztriában, Új-Zélandon, Nagy-Britanniában, Izlandon és Malaysiában forgalmazott integrált könyvtári rendszere Európában az *ALICE* fantáziánévre hallgat. A névadásban állítólag nem kell más indokot keresni, minthogy Lewis Caroll búbajos hősnőjének a neve kellemes emlékeket ébreszt mindenkiben. Talán éppen ez a „kellemes” a kulcsszó, amely az egész rendszert áthatja. A fejlesztők törekvése az volt, hogy kedvező áron egy jól működő, minden feltételt kielégítő integrált rendszerrel támogassák a könyvtárak munkáját, amelynek működtetéséhez a könyvtárosoknak nem kell számítástechnikai szakértőkké válniuk. A *Softlink* elgondolása szerint akkor megy jól az üzlet, ha sok elégedett vevő ajánlja tovább a rendszert a többi könyvtárnak. (Ahogy pestiesen mondják, ez „be is jött” nekik; már több mint 2000 helyen működik a rendszer, és a telepítések száma igen gyorsan növekszik.)

Az *ALICE*-t három alapvető könyvtártípusra: közművelődési, iskolai és szak- könyvtári alkalmazásokra dolgozták ki. A többi integrált könyvtári rendszerhez hasonlóan az *ALICE* is modulokból épül fel, amelyek közül az intézménynek csak azokat kell megvennie, amelyekre valóban szüksége van. Az építőköcka elv abban is érvényesül, hogy nem feltétlenül kell egyszerre megvenni valamenyi ele- met: folyamatosan is lehet bővíteni a rendszert. Az összesen harmincnál is több modul három fő csoportba osztották: az általános részbe a könyvtárszervezési,

a kölcsönzési és a tájékoztató (OPAC) modulok, a felsőbb szinthez a gyarapítási, a folyóiratnyilvántartó, a kommunikációs, az „iránytű”, a folyóiratok analitikus feltárása és a távoli online-lekérdezést biztosító modulok tartoznak. A speciális modulok közül terjedelmi okokból csak néhány különösen érdekeset említünk meg: ilyen a könyvtárközi kölcsönzés, a képek feldolgozása, a CD-ROM letöltő program, a könyvszemle, a gyors retrospektív feldolgozás, a profi lekérdezés, a többnyelvű interfész stb. A rendszer indításához elegendő a három általános modult megvenni, bár ehhez még a legtöbben a retrospektív feldolgozást lehetővé tevő modult is beszerzik. Az ALICE IBM kompatibilis PC-ken fut (minimális követelmény a 3.1-es DOS, 640K RAM és 80 Mb Winchester), de valamennyi ismert PC-s hálózati operációs rendszerrel – köztük a Novell Netware-rel, a Lantastic-kal stb. – képes együttműködni.

A rendszerszervezési modul az egész program lelke: ebben tartják nyilván a könyvtár pénzeszközeit, itt vannak az egységesített adatok a szerzőkről, a kiadókról, a tárgyszavakról, a dokumentumtípusokról stb. Ez a modul biztosítja az integrált rendszerekkel szemben támasztott követelmények teljesítését: az egyszerű feldolgozás elvét, a konzisztenciát, az esetleges többszöri feldolgozás kiszűrését, a visszakeresési szempontok bővítését is. Az egységesített adatokat egy funkcióbillentyűvel kinyitott ablakból lehet átemelni. Ugyanennek a modulnak további szolgáltatása mintegy 800 statisztikai kimutatás készítése. A rendszer karbantartási részéhez a heti kölcsönzési periódus lezárása, a kulcsszavak retrospektív generálisa, az olvasói adatok átvétele külső forrásból és más, az egész rendszerre érvényes műveletek végrehajtása tartozik.

A kölcsönzési modul nemcsak a szokásos műveletek: kölcsönzés, visszavétel, hosszabbítás, előjegyzés elvégzésére, hanem teljeskörű vagy részleges leltározásra is lehetőséget ad, mégpedig úgy, hogy ezalatt nem is kell a könyvtárat bezárni. Egy-egy újabb kölcsönzési műveletet két másodpercenként lehet végrehajtani. A rendszer vonalkódra épül, de időleges érvényű vonalkód adásával olyan könyvtári anyagok is kikölcsönözhetők, amelyeknek egyébként nincs vonalkódjuk. Kiegészítő modulként csatlakoztatható egy önellenőrző modul is, amely a 3M biztonsági rendszerre épül – ez utóbbi működéséről Koltay Tibor számol be. A nyilvános olvasói katalógus lényege az egyszerűség: a felhasználókat nem akarják bonyolult keresési stratégiák követésére kényszeríteni. A profi felhasználók számára külön modult dolgoztak ki, amelyben az összetett kérdésekre is gyors választ kaphatnak a parancsmódú lekérdezés és a Boole-algebrai operátorok használatával.

A kommunikációs modul az online szolgáltatásokhoz könnyíti meg a kapcsolódást telefonon vagy modemen keresztül. Az ALICE a nálunk is ismert VT100-as terminál-emulációval és KMODEM, YMODEM stb. fájltovábbító szoftverekkel biztosítja az online lekérdezést, illetve a szükséges rekordok letöltését a könyvtár adatbázisába. Az „iránytű” a feldolgozott dokumentum típusától függetlenül egyidejűleg végez tematikus keresést a könyvekben, folyóiratcikkekben stb. Ebben a modulban nemcsak a könyvtárban meglévő, de külső forrásból származó információkat is kínálnak a felhasználóknak. A tematikus keresésre kapott válaszból azonnal kiderül, mely könyvtárban van meg a keresett mű – és ha nincs meg a helyszínen, az iránytű segítségével azonnal bekérhetik a külső forrásból a könyvet vagy a cikkmásolatot. Külön érdekessége ennek a modulnak, hogy ins-

tallálásának nem is előfeltétele a periodika modul megléte, anélkül is fel tud venni folyóiratcikkeket a rendszerbe.

A könyvtárközi kölcsönzési kérdéseket a felhasználók maguk is beírhatják a rendszerbe, mégpedig úgy, hogy a keresett mű adatait begépelik, és ha nincs meg a könyvtár állományában, átléphetnek a könyvtárközi kölcsönzési modulba, ahol leadhatják a megrendelést. Ha a kommunikációs modult is installálta a könyvtár, akkor távközlési vonalon azonnal továbbítható a kérés, ha pedig nincsenek be kötve a telekommunikációs hálózatba, akkor a kinyomtatott kérést postai úton lehet továbbítani más intézményhez. A beérkezett küldemények nyilvántartása is ennek a modulnak a keretei között zajlik.

A könyvszemle modulba nemcsak a könyvtárosok, hanem az olvasók is bevi hetnek adatokat. Ennek a ténynek főként az iskolai könyvtárakban lehet nagy jelentősége, ahol például a diákoknak kiadott feladat lehet a könyvek ismertetése, amelyek elkészültük után a többiek számára is hozzáférhetővé válnak. A képek feldolgozására szolgáló modul több feladatot is el tud látni: mód van például arra, hogy lényképes kölcsönzőjegyeket adjanak ki, de természetesen a nyomtatott dokumentumokban lévő képek is hozzáfűzhetők a szöveges adatokhoz. A CD-ROM letöltő program egyre bővülő kínálatot nyújt azokból a forrásokból, amelyeket a legnagyobb bibliográfiai adatbázisokat kiadó intézmények CD-ROM-on forgalmaznak. Már ma is elegendő egy ISBN szám megadása ahhoz, hogy a *British Library* BND, a *Whitaker*-féle Bookbank, a *Bookdata* Bookfind és *Bibliofile* CD-iról a könyvtár saját adatbázisszerkezetének megfelelően letöltse a keresett rekord adatait. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy a bibliográfiai feldolgozás alól így mentesülő könyvtárosok mennyivel több időt tudnak más feladatokra fordítani.

Már említettük, hogy a gyors retrospektív feldolgozást lehetővé tevő modult szinte valamennyi vásárló megveszi. A fejlesztők szerint a rendelkezésre álló eszközökkel napi 1000 (nem tévedés, egyezer!) tételt lehet katalogizálni. Ez persze nem a hazai gyakorlatnak megfelelő, autopszián alapuló bibliográfiai adatfelvételt jelenti, hanem azt, hogy a vonalkódok, illetve az ISBN számok alapján külső forrásból le lehet kérni a szükséges rekordokat, és azokat lehet visszamenőlegesen betölteni a rendszerbe. A többnyelvű interfész segítségével munkanyelvként franciát, spanyolt, izlandit, wales-it, skót keltát, malájt vagy arabot lehet kiválasztani. Természetesen arra is van lehetőség, hogy a felhasználó menet közben válasszon az angol munkanyelvtől eltérőt, akár minden terminálon lehet más-más nyelven lekérdezni a rendszert.

A sok korszerű és szellemes, felhasználóbarát megoldást kínáló rendszer látán egyetlen kérdés maradt megválaszolatlanul: vajon találkozunk ALICE-szel magyar könyvországban is?

Tószegi Zsuzsanna

Ezen a helyen állna *Bereczky László* nyílt levele a Szerkesztőbizottsághoz, ha nem véltük volna úgy, hogy ragaszkodnunk kell a 3K megalapításakor leszögezett elvekhez, melyek szerint örülünk és támogatunk – és természetesen közlünk – minden, mégoly borsos-paprikás bírálatot is, ha az megfelel a szakmai-tárgyi követelményeknek, ha tárgyyszerű, nem személyeskedő, nem vagdalkozó. Úgy hisszük, *Bereczky László* főszerkeszté-

se alatt ezen elvek betartattak. Most sem szeretnénk tőlük eltérni. Ezért nem közöljük *Bereczky László* nyílt levelét. Tehetjük ezt annyival is könnyebb szívvel, mivel a szerző „megfennegetett” minket: ha nem közöljük, levélként küldi szét a könyvtárosok széles körének. A levelet így hát sokan olvashatják majd. Ki-ki megformálhatja róla is, a szerkesztőbizottság közlésellenes határozatáról is a véleményét.

Megjegyzések egy jelentéshez

A KMK tevékenységének átvilágítását *Juhász Gyula* professzor együttesen kezdeményezte a KMK akkori igazgatójával, az OSZK főigazgató-helyettesével, *Szente Ferenc*cel. 1993. február 2-án kelt felkérő levelét február 17-én egy – a bizottság tagjaival, a KMK osztályvezetőivel kibővített – megbeszélés követte. Ennek a tárgyalásnak a légköre arra engedett következtetni, hogy egy módszeres, valóban a szakmai kérdések körül forgó, tárgyilagos vizsgálódás részesei lehetünk. A KMK valamennyi munkatársa nyitott szívvel várta azokat a kollégákat, akik egy évtizede, vagy évtizedek óta maguk is alakítói, használói a mi munkánkunknak, annak a tevékenységnek, ami a munkamegosztásból jól-rosszul ránk jutott, vagy sok esetben – más nem lévén – magunk felvállaltunk. Valamennyien úgy voltunk vele, hogy aki kívülről és felülről nézi a tevékenységet, az bizonyos távlatok miatt is jobban megtalálja a hiányokat, annak hamarabb feltűnik a tévedés, az esetleges zsákutca. Ezzel a várakozással éltünk és dolgoztunk csaknem két esztendeig, reménykedtünk a jóízű szakmai beszélgetésekben, vitákban, úgy véltük, hogy kapunk ötleteket és feladatokat – ez utóbbiból gazdátlanok is vannak jócskán – s nem kevés számban az elmúlt öt-tíz esztendő kritikáját. A várakozás hosszú és reményt vesztő volt, s ma már tudjuk, hogy hiábavaló. A műhely légkörére, gondjainkra, véleményünkre, tájékozódási formáinkra és forrásainkra egy-két kivétellel nem voltak kíváncsiak a kollégák. Nem ültek le velünk többet egy asztalhoz, nem keresték fel munkaszobáinkat, nem hallgatták meg munkatársainkat – csöndben és lassan, valahol máshol leírták a jelentés első mondatát. Ennek a mondatnak a múlt időbe tett állítmánya – mely aztán később végigvonul az egész anyagon – a figyelmes olvasó számára nem lehet más, mint a végkövetkeztetés: *volt*. Ez a determináló mondat is oka lehet annak, hogy az egyébként nagy lélegzetű jelentés 1959-től egészen a tegnapiig veszi a vizsgálat időhatárát,

s ezen belül csúszkál, sokszor évtizedeket mos össze. Kijelentései, megállapításai nem támaszkodnak elemzésekre, sokkalta inkább szubjektív véleménycsokor a ki tudja melyik korszakból való múltunkról és nem lehet pontosan tudni, hogy jelenünk melyik időszakáról. Tárgy- és ténybeli hiányait – véleményem szerint sokszor tévedéseit, talán elkerülhettük volna, mi együtt, közösen. Pillanatnyi személyi konstellációkból levont következtetései bántóan szubjektívek, bántóan elsősorban szakmánkra, annak egészére. Máig nem tudok mit kezdeni a felülvizsgálati jelentés például a „deklarálókkal” foglalkozó részével, akiről nem írják meg, hogy kik, csak azt, hogy nem tartoztak az „igen nagy szakmai tekintélyek” körébe. Több helyéről is idézhetnék még a jelentésnek hasonló mondatokat, de nem teszem, mert úgy gondolom, hogy híjával vannak az átgondolt, mértéktartó megfogalmazásnak, s már így is valószínű, hogy az olvasók közül többen foglalkoznak a rejtélyes mondatok jelentéstartalmának megfejtésével, mint amiről valóban vitáznunk kellene.

Biztos el kell gondolkodnunk néhány dolgon a múltból, ezt teszi a jelentés is, főként a társadalmi szervezetek és a KMK kapcsolatát illetően. Erről viszont azt gondolom, hogy jóval rendezettebb annál, mint amennyit és ahogyan a jelentés vele foglalkozik. Nem tudom feledni ugyanis, hogy társadalmi szervezeteink rendre hozzánk fordultak minden fontosnak tartott szakmai ügyben, s ha értünk el valami eredményt, velük közösen tettük, nélkülük nem ment volna. A kutatás-fejlesztés kérdése külön tanulmányt érdemelt volna, érdemel ma is. Személyes meggyőződés, hogy a jelentésben felvázolt javaslat számos eleme figyelmet érdemel, de nem valószínű, hogy meg abban a szerkezetben. A két dolog különválasztása egy sokkal korábbi állapotát jelzi a világnak, a magyar könyvtárügynek is. Mind a kutatások, mind pedig az abból táplálkozó fejlesztésnek ma Magyarországon a nagy könyvtárakban folynak, sok helyen történik egyidejűleg több téma fejlesztése. A KMK-nak itt a kutatásnyilvántartáson túl a fejlesztések hely-

színen való tanulmányozása és elterjedése lehetne a dolga. Persze megfelelő jogi keretek megteremtésével, illetve megkeresésével adhatna otthont fiatal kutatóknak a szakirodalom megismerésére, feldolgozására, tudományos fokozat megszerzésének az alapozására.

A szolgáltató KMK kép is igen sok tanulmányozást érdemelt volna, ha műhelyeinkben leülnek velünk a kollégák és megvizsgálják – ahogyan erre felkérték őket – a lehetőségeket és a produkciókat, azok színvonalát. Természetesen nem feledem, hogy több könyvtárat írásban megkérdeztek erről, s nagyon kevesen válaszoltak. Ez önmagában is minősít. Kit-kiket? Mindenekelőtt minket, akiket vizsgáltak, csak azt fájjalom, hogy a véleménymondásra felszólító kérdőívet a bizottságnak a jelentés nyilvánosságra hozatala után sem láthattuk, pedig bizonyára tanulhatnánk belőle.

Szívesen olvastuk volna valamennyien a bizottság tagjainak részjelentéseit, már csak azért is, mert ott a részletek biztosan sokkal jobban érzékelhetők és valószínű, hogy a megvalósításra vonatkozó javaslatok is konkrétabbak. Egy szervezet, vagy szervezeti egység tárgyilagos vizsgálata a dolgokhoz való odahajolást kíván, ezt reméltük fellelni az egyes kollégák anyagaiban.

Nem ismerhettük meg őket, mert eltérően az általunk évtizedekig végzett szakfelüyeleti vizsgálatoktól, nem kaptuk meg ezeket. Saját gyakorlatomból tudom, hogy egy-egy szakfelüyeleti vizsgálat során mindig először a részjelentéseket küldtük meg a vizsgált könyvtár vezetőjének és az adott szakterület felelős munkatársának. Az ezt követő beszélgetések, viták segítettek kikristályosítani az összefoglaló jelentést, annak tartalmát. Ez a mi esetünkben elmaradt!

Ma már csak fájlalni lehet e módszerbeli hiányokat, mert a jelentés megszületett, olvasható. Tanulságot persze sokfélét lehet levonni belőle. Reményeink vannak arra, hogy a nyilvánosság véleményének kikérésével meg is teszi az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója a valós szakmai érdekek érvényesítése okán. S akkor talán újabb öt esztendő elmúltával mégis csak olvashatunk a KMK-ról, jót, rosszat, egyaránt.

Győri Erzsébet

Templomablak – kívülről?

(Néhány megjegyzés az OSZK KMK felülvizsgálati jelentéséhez)

Fontos és szükséges, hogy intézményünk időről időre megméréssék, szakszerű vizsgálat tárgyává válva eddig végzett munkánk és jövőbeni feladataink mérlegre kerüljenek. Egyaránt hálásak vagyunk az „átvilágítást” kezdeményezőknak és a feladatot elvégzőknek. Külön öröm – a folyamat időbeli elhúzódásától eltekintve – a nyilvánosság szerepének látványos felértékelődése. Hiszen módot kaptunk, szóban és írásban a reflexiók, a kritikus észrevételek megfogalmazására. Köszönet érte.

A szöveg – hol egyetértő, hol ellenvéleményre készítet – olvasása közben el-
lenállhatatlanul merült fel bennem egy kép, melyet Dsida Jenő öntött valamikor
„vers-formába”. Mint írja, az utcai járókelő számára a templomablak csupán egy
szürke, koszos karika „Rácsa rozsdás, / kerete málló, / emitt moh lepi, / amott
pókháló, / sütheti napfény, / sötét örökre, ...” De aki belép, aki veszi a fáradságot
és ugyanazt a karikát belülről is megnézi, az „megdőbbenten áll, / megkövülten
áll, / elbűvölten áll: / Nézz a csodára! / Színek zengése! / Fények zúgása...”

Ez a gyönyörű, sűrített költői kép azt az egyszerű, hétköznapi igazságot mond-
ja el felejthetetlenül, hogy általában a dolgok, a tárgyak, az emberek, az intéz-
mények kívülről, távolról bizony szürkék, jellegtelenek, porosak, netán érdekte-
lenek. Míg ugyanezen vizsgálati témák közelről, „belülről”, a részletek felől
szemlélve meglepvenednek, megszínesednek, s az őszintén érdeklődő, mélyen kí-
váncsi, a „hogyan is működik?” kérdést makacsul megfogalmazók előtt érdekessé
válnak.

Benyomásaim szerint a szöveget összeállító kollégáknak nem mindig sikerült
a valódi problémákat belülről is szemügyre venni, jónéhány esetben a megfogal-
mazás módja a távolságtartók, a tárgyhoz közel nem kerülők logikáját sejteti.
Ugyanakkor emlékeztetnem kell *Horváth Tibor* másfél évvel korábbi, az átvilá-
gítás indításkor elhangzott szavaira is: nincs prekonceptción! A szándékot tisz-
teletreméltónak, de erősen vitathatónak ítélem. Aligha képzelhető el bármilyen
vizsgálódás előzetes elképzelések, feltevések nélkül. Különösen kivihetetlen ez
a tervezett, elfogulatlan szemlélődés, ha a megnyilatkozó maga is hosszú éveken
át vezető munkatársa volt a kérdéses intézménynek. Prekonceptción, várakozá-
saink mindig szükségszerűen vannak, a feladat sokkal inkább ezek tudatos meg-
fogalmazása és módszeres ellenőrzése. A feltevések, az előzetes tudás és a tény-
leges valóság ütköztetése jelenti a vizsgálatok valódi izgalmát, vagyis a tárgyhoz
közel hajló, azt részleteiben feltáró, belülről is szemlélődő közelítésben „izzanak
fel” csak a színek és a formák. Az adott terjedelmi keretek között nem foglalko-
zom külön a számomra elfogadható kitételekkel, csupán három példán szeret-
ném érzékeltetni az általam felfedezni vélt „kívül maradó”, esetleg prekoncep-
ciózus vizsgálati attitűdöket.

A II-vel kezdődő szövegrész (a KMK feladatai, szervezete) 6. bekezdésében
olvasható, többek között a következő mondat: „A KMK-ra és bármely hasonló
intézményre áll, hogy ne maga határozza meg tevékenységi körét, hanem a szak-
ma fogalmazza meg a vele szemben támasztott követelményeket.” A megfogal-
mazás elve egyirányú kommunikációt sugall. Ismét jönnek az utasítások? Más-
részt mit is jelent a „szakma”? Ugye senki sem gondol egyetlen személyre? Egyet-
len testületre, de még egyetlen szakmai szervezetre sem? Ugye az MKE elnök-
sége mellett még létezik a szervezetek küldötteiből összeálló Tanács is? Fiata-
labb, de ugyancsak működő testvérszervezet a KIK, illetve annak különböző egy-
ségei? Ráadásul talán mi sem vagyunk egészen kívülállók. Nem csupán publiká-
cióink, előadásaink okán, de az említett szakmai szervezetekben kifejtett tevé-
kenységünk miatt is ildomtalan lenne a kirekesztés, a KMK és a szakma dicho-
tomikus szembeállítás.

Évtizedek óta benne vagyunk a szakmában, annak részeiként tesszük a dol-
gunkat, sokszor éppen MKE szekcióüléseken vagy főiskolai, egyetemi órákon,
szemináriumokban megfogalmazott témákon évekig szorgalmaskodva. Sokkal

rokonszenvesebb lenne, ha a szerzők a KMK és a szakmai szervezetek, valamint az OSZK vezetése és az MKM szakosztálya közötti párbeszéd, eszmecsere, egyeztetések hivatali rendjére, azaz a szabályos és ellenőrzött keretek között zajló együttműködésre tettek volna javaslatot. Például a KMK tárgyvenként október 31-ig készítse el munkatervét, hogy annak véglegesítése előtt a fentiekben említett szervezetek képviselői véleményezhessék azt. Párbeszéd és kooperáció – mindnyájunk számára rokonszenves kulcsszavak.

Ugyancsak kissé tárgyyszerűbb, az eredeti szándékot pontosabban kifejező, árnyaltabb megfogalmazására lett volna szükség például a 3. Továbbképző központ című alfejezet 8. bekezdésében. „Az Oktatási Osztály továbbra is vegyen részt a képzés teljes struktúráját kialakító munkában a bizottságok tevékenységében. Így biztosítható egy kezdődő elszigetelődés megszüntetése” – szól a felülvizsgálati jelentés. De vajon mire is vonatkozik a célzás? Van elképzelésem. De így a szöveg bizonyára félreérthető. A KMK Oktatási Osztálya inkább a túlzott expanzió vádját váltotta ki az utóbbi években (asszisztens képzés, humán informatika, főiskolai szintű oktatás stb.).

Hasonlóan elnagyoltnak tűnik a K+F önálló szervezeti egység kialakításának ötlete. Honnan lenne erre fedezet? Kik lennének a kutatók? Ki hagyná ott ilyen bizonytalan időkben jól megszokott állását, lakását, családját 2–3 éves kutatói program kedvéért? Egyáltalán az éppen kialakított Nemzeti Kulturális Alap a

kutatások decentralizációját, a helyben dolgozók, maradók munkafeltételeinek javítását szolgálja. Mi most induljunk el az ellenkező irányba? Bölcsebbnek tűnik a már elért eredmények megbecsülése, a helyi (egyetemi, főiskolai, könyvtári, oktatási) erők támogatása, a doktor iskolák megteremtése, publikációs esélyeik erősítése, a kutatási ambíciók pártolása.

A fentiek folytatásaként szintén megalapozottnak tűnik az Olvasáskutatási Osztály OPKM-be helyezésének ötlete is. Az anyagi, tárgyi feltételek váratlan javulása esetében is jogos a kérdés, ha nem a Nemzet Könyvtára a megbízó, vajon sor kerülhetett volna valaha is a határon túli magyarok olvasáskultúrájának felderítésére, a könyvtáros pálya szociológiai szempontú vizsgálatára, egy finn-magyar olvasáskutatási programra, a könyvtár szociális funkcióját taglaló kötet megszerkesztésére? Alig hisszük.

Az Országos Széchényi Könyvtár felelőssége más léptékű, itt van a fenti témák természetes helye.

Kedves kollégák! A segítő szándék nyilvánvaló. Fáradozásukat hálásan köszönve, a párbeszéd és a vita folytatásában reménykedve, valamint a radikális megszüntető, átszervező szándékok, feltevések helyett a szervesen továbbépítő, a „semper reformare” elvél és gyakorlatát hirdető, művelő gesztusokban bízva, szívvelyes üdvözléssel

Nagy Attila

Néhány kiegészítés a jelentéshez

1. A KMK Koordinációs Osztálya a Művelődési Minisztérium megbízása és irányítása alapján szakfelügyeleti rendszer működéséig rendszeresen koordinálta és végzete a minisztériumi vizsgálatokban a könyvtárak szakfelügyeletét. Évente két alkalommal került sor 1–1 megye vizsgálatára. Az elvégzett munkáról a KMK szakfelügyeleti dokumentációs tárában található a vizsgálat rész- és összesített jelentései.

2. Példák az osztály országos jelentőségű fejlesztési munkái közül:

– az ÁV dokumentumok bekerülése a könyvtári állományokba, a gyűjtemények szolgáltatási rendszerének kialakítása;

– a vakok és gyengénlátók közművelődési könyvtári szolgáltatásának meg-

szervezése, kialakítása, gondozása, a hangosfolyóirat létrehozása (együttműködve a VGYOSZ-szal);

– a közművelődési könyvtári statisztikai szoftver elterjesztése (együttműködve a kaposvári városi és Megyei Könyvtárral).

3. A koordinatív tevékenységek között kell említeni az 1990-től '94-ig végzett, a KMK munkatervében szereplő Könyvtári és Informatikai Kamarai titkársági teendőket. Erről a tevékenységről a KIK Híradó részletesen beszámolt.

4. A többször megemlített szaktanácsadásból nehezen hagyható ki a minden könyvtár számára adott könyvtári jogi szaktanácsadás, az egyetlen, ezen a területen.

Skaliczki Judit

„Van egy farmom Dániában”

– ahol az iskola van a könyvtárban –

A kihaltságában is elegáns tengerparton a csinos villák ablakain tükröződik az októberi napfény. Közeledünk a fővároshoz, két program között pihen, nézeledik a buszban a társaság, tizenkét lengyel és ugyanannyi magyar: iskolai könyvtárosok, szaktanácsadók.

Csak a tolmácsok dolgoznak most is, bíztatnak néha, hogy vessünk egy pillantást egyik-másik érdekességre. Megállni úgy sincs idő, vendéglátóink várnak a közös szakmai tanácskozássra.

Most Ildikó, a mi tolmácsunk szól a mikrofonba: „Ebben a házban élt Karen Bilken, ha éppen itthon volt. Az emberek szerették, tisztelték az emlékét, az ő múzeuma van odafenn.” Fölkapom a fejem, nézném a házat, de már suhanunk tovább. Működik a könyvtáros reflex: „Volt egy farmom Afrikában” – ugrik be a könyv címe, majd a filmből vett címlap is. Közben a külvárosba értünk, balról elhagyjuk a Tuborg híres reklámpalackját, és már haza is értünk. Az otthon most: *Koppenhága, Hotel Esplanaden.*

*

A történet egy évvel korábban kezdődött. Dán kollégákat is hívtunk a Könyvtárostanárok VI. Nyári Akadémiájára. Eljött hozzánk két új: *Bengt Mollskov* és *Soeren Roerup*. Videóval színesített előadásuk egyhetes programunk nagy nyeresége volt. Valami olyasmibe pillanthatunk bele, amiről – teljes működésben – mi itthon inkább csak álmodoztunk addig. Aztán Bengt és a társa hazarepült, mi meg néhányan terveket kezdtünk szőni: ezt látni kell „élőben”! És elkezdtünk szervezni, pályázni, időpontokat egyeztetni. Minden rendben is lett volna, csak hát a pénz... Ekkor kaptuk meg az invitáló levelet: tizenkét magyar és tizenkét lengyel iskolai könyvtárost fogadnak október elején a dán kollégák, mert az ő szakmai szervezetük vállalt feladatának vallja, hogy a korszerű dán oktatási rendszert megismertesse, terjessze. Ehhez az ottani „Demokrácia Alapítvány” nyújt számukra anyagi lehetőséget. Tehát mentünk, láttunk, tapasztaltunk.

Azóta „van egy farmom Dániában”. Egy álomfarm. Egy lelkemben lebegő iskola. Ahol szívesen dolgoznék. Ahol a gyerek nem csak a kicsöngetéstől a becsöngetésig vidám. Ahol a kiróható legnagyobb büntetés így szól: „Fiam, most pedig egy hétig nem jöhetsz el az iskolába!”

*

A Szervezet az elejére kívánczik, amikor az élményeket rendezni kezdi az ember. A Szervezet, aminek a vendége voltunk, és aminek az egyik képviselőjével

az elsők közt találkoztunk. A *katrinedali* iskolába vittek először. Itt az igazgatónő csak néhány köszöntő szót mondott. Utána viszont kerek egy órán át beszélt, magyarázott nekünk az iskola szakszervezeti bizalmija. Ismereteinket aztán mindjárt másnap tovább gyarapíthattuk a *Dán Tanáregyesületnek* a belváros szívében lévő pompás székházában.

Ez az egyik legrégebb szakszervezet Dániában, 1874 óta működik – abszolút politikamentesen. Nincs külön szakszervezet és szakmai szerveződés. Az utóbbiak is – mint például a mi „Nagy Testvérünk”, a *Könyvtárostanárok Egyesülete* – az egységes dán tanáregyesület tagszervezetei. A szervezettség mondhatni teljes körű, a dán tanárnak elemi érdeke, hogy bizton fenntartsa őt ez az erősre szőtt védőháló. A bizalmi kulcsfigura az iskolában, „alkalmazása biztosítva van, hogy nyugodtan harcolhasson a kollégákért” – tuduk meg éppen a bizalmitól.

Gert Larsen, testvérszervezetünk elnöke, az *albertslundi* könyvtárostanárnál viszont már azért panaszkodott, hogy 2800 kollégája közül csak mintegy 220-an tagjai az ő szervezetüknek, éspedig a kettős tagdíj miatt. Ennek a könyvtárostánár egyesületnek egyébként külön nemzetközi csoportja is van, a csoportnak külön vezetősége, titkára. A mai tanulmányutunkat éppen ez a nemzetközi csoport szervezte. Másfélmillió korona a mi társegyesületünknek az éves költségvetése, amit persze nem érdemes megszorozni tizennyolccal. Részint mert csak nem pontosak azért az ilyen átszámítások, aztán meg minden pontatlanságuk mellett arra mégis jók, hogy tovább komorítsák a mi filléresre berendezett lelkivilágunkat. Ha már a sárga irigységnél tartunk: azt kérdezi tőlem a búcsúvacsorán *Bengt*, a *Jüllardról* jött szaktanácsadó, hogy hallottam ugye, ők csak hetvenöt százalékosan szervezettek. Mit szólok hozzá, és mi a helyzet nálunk. Mondom erre, hogy a szám stimmel. Csak az a baj, hogy a mi háromszáz tagunk körülbelül a hetvenöt ezreléke az összes könyvtárostánárnak. Előbb azt hiszi, ugratom, de azt azért még megkérdezi, mennyi a hatáskörünk ilyen dolgokban, mint bérek, alkalmazás, munkaidő, viták a vezetőkkel meg a szülőkkal. Mikor egészen precízen megmondom, hogy mennyi, láthatóan izgalmi állapotba kerül. „Hát akkor mi a fenét csináltak ti egyáltalán?” – tolmácsolja fölmordulását Ildikó. Tényleg, mi a fenét is? Mondanám amit lehet. Vagy azt, hogy „gittegyet”, de akkor meg a Pál utcai fiúkról kéne beszélni, szóval hosszú. Legjobb lenne, ha megnézné maga, de ugyan miből hívjam meg én hozzánk. Hol van a mi *Demokráciánk?* (Már mint az Alapítvány!) Így aztán azt mondom, hogy igyekszünk, *Bengt*, igyekszünk. Nem tudom, hogyan sikerült ezt dánra varázsolni, de láthatóan megnyugszik. Visszatér a söréhez...

*

Az iskola emlegetésekor itt és most mindig a dán *folkeskole*, a „népiskola”, szakszerűbben a kilenc (plusz egy!) évfolyamos alapiskola értendő. Az egyházi, alapítványi és egyéb magániskolák, meg a középiskola: külön világ. Azokban – kicsit vagy nagyon – mindig másképp van, s ha érdeklődünk felőlük, szűkszavú és homályos választ kaptunk a kollégáktól. Nem rájuk tartozik – vettük ki szavaikból, s hamarosan fölfogtuk, hogy ott és akkor ránk sem.

Már az első dán iskolai törvény (1814) kötelezővé tette a hét osztályt, aztán 1937-től mint lehetőség bekerült a törvénybe a kilenc osztály és a záróvizsga.

1975-től pedig már az utóbbiak is kötelezőek. A legújabb oktatási törvényüket 1987-ben fogadták el. Érdekesége, hogy *kerettörvény*, amit a szakma szereplői, (tanárok, szervezetek) töltenek meg tartalommal, fokozatosan lépett életbe, de 1993 óta már teljes körűen érvényes.

Milyen elvek és gyakorlati megfontolások alapján, merre tart a dán folkeskole? Amikor a jüllandi Bengt Rasmussen erről beszélt nekünk, egy karikatúrával kezdett: a vászonra vetített rajzon két motoros férfi száguldozik sűrű erdőben, cikázva a fák között. Aki vezet, éppen hátra szól a társának. „Nyugi Soeren! Lehet, hogy eltévedtünk, de jó gyorsan megyünk!” Az önrónikus felütést aztán bőven ellenpontoszták előadónk gondolatai arról, hogy a dán pedagógia kitüntetett elvei a lélek szabadsága, az egyenértékűség, a demokrácia. Aztán arról, hogy mennyire fontos a tanulói jogok és kötelességek, a közös döntés és az egyéni felelősség összhangja. „Ehhez az örült világhoz kell egy önismereten és önbizalmon alapuló, határozott belső tartás.” Ezért annyira személyiségközpontú a dán iskola, ezért ügyel arra, hogy az egyéni karaktert tartva-örizve formálódjon a személyiség, ezért fontos a szoros együttműködés a szülőkkel. „Mi most információs társadalomban élünk. Együtt kell léteznünk ezzel a roppant információhalmazzal, a szelektálás-befogadás-földolgozás problémakörrel” – mondja Bengt. Az információt tudássá kell transzformálni, ezért az iskola gyorsan mozgósítható készség-apparátust igyekszik kialakítani a tanulóiban, amit a szuverén személyiség később is bármikor alkalmazni tud majd.

Ismerős fordulatok ezek a magyar pedagógusfűl számára? Lehet! Hangzatos pedagógiai elvek megfogalmazásában a honi tanügy sem szokott szűkölködni. Ám ha nálunk jó egy reformhullám (és mikor nem jó?), akkor szó esik iskolaszerkezetéről, követelményekről, vizsgákról, de a módszerek reformját, a hovatovább elodázhatatlan metodikai fordulatot fölötte óvatosan kezelik (mit kezelik: kerülik!) az arra illetékesek. Kevés lenne még nálunk a társadalmi készítés? Netán nem vagyunk még eléggé „információsak”?

*

Előadónk magyarázza a differenciálás és az individualizálás pedagógiáját, az aktivitás, érdeklődés, kreativitás fontosságát, majd hozzáteszi, hogy ez elég kemény tanári „jelenlétet” követel ám. „Ha látsz délután négykor fáradtan ballagni hazafelé egy dán tanárt, ne csodálkozz rajta, ettől van” – válaszolja a kolléga a helyzetet, mire spontán közbekérdezek, hogy akkor én ugyan mitől vánszorgok fáradtan hazafelé. Magyar oldalon szinkron, a dán és a lengyel térfélen (tolmácsolás után) derültség követi fanyar megjegyzésemet. Hát persze: mind jól tudjuk, hogy elfáradni többféleképpen lehet... Később azt mondja Bengt: őszerinte az a kétféle pedagógiai megközelítés közti különbség lényege, hogy mi azt kérdezzük, hadd lássam mit nem tudsz gyermekem, én most majd megtanítlak rá. Ők meg azt kérdezik: mire vagy kíváncsi, mit szeretnél tudni gyermekem, én segítek neked megtudni, megismerni. A japánok állítólag csodálják a dánok eredményes angol nyelvtanítási módszerét. Miért van ez? Nagyon egyszerű! Ne szövegeket magoltass, ne nyelvtani hibákat strigulázz, állandóan kommunikációs helyzetet teremts a tanulóknak! Ez a legfontosabb. A tanuló földolgoz egy témát, vagyis „megalkot egy projektet.” Akkor lesz készen vele, amikor a társaknak el tudja

mondani, be tudja mutatni, válaszol a kérdéseikre, megfelel a bírálatoknak. Ilyen „csúcsteladat” a záróvizsga projektje a kilencedik év végén. A tanuló önállóan tervezi meg, dolgozza ki és adja át társainak a munkájában rögzült tudását.

Külsőre a dán iskola is sokféle, akár a magyar. Jártunk hatvanéves, emeletes épületben, meg tíz-húszéves modern földszintesben. (Az egyiket éppenséggel a világhírű dán építész, *Aarne Jacobsen* tervezte!) Belső fölszereltségükből viszont markánsan árad az erős anyagi háttér, a jólét. Egyszóval a pénz, amiből nálunk olyan kevés van. Mindezt persze eddig is tudtuk, ezért nem kellett volna odautazni, a pénzükből meg úgyse jut nekünk. Akkor mit tanulhatunk el tőlük mégis? A kommunikációs pedagógiát? Azt már inkább, adnák is szívesen, de ennek meg a hazai adaptációjával vannak gondok. Akkor talán a szemlélettel kéne kezdeni valamit. Íme egy-egy példa a pénzre, ami ott se elég, és a szemléletre, ami nagyon más. A *katrinedali* iskolában az igazgatónő röviden említi a gondjait is: két éve átálltak egy takarékosabb szisztémára, mert a politikusok sokallták a költségeket. Ugye ismerős a szöveg? Főleg, ha hozzátesszük, hogy a politikusok itt a fenntartó városi önkormányzat képviselőit jelentik. Ők persze nem a koldussá szegényedett iskola maradék pénzét nyirbálták körül, az igaz. De azért – nyirbálnak ők is...

Ugyanabban az iskolában éppen témahét volt. Ilyenkor tovább lazulnak az amúgy is eléggé oldott tanulási-tanítási viszonyok, a diákok szabad módszerekkel dolgoznak föl közösen választott témákat, kisebb csoportokban jönnek-mennek, kimozdulnak akár az iskola falai közül is, a cél pedig valamilyen közös produktum megalkotása. Ennek megfelelően jókora „nyüzsi” uralja az iskolát, egy csoport éppen svédasztalt varázsol az aula közepére, maguk készítette ételek ízletes találását, az asztal elegáns megterítését gyakorolják, majd vendégül látják a társaikat. A műanyag padló ragyogóan tiszta, néhány takarítónő mégis föl-föltűnik

a gyerekek közt, diszkrétan takarítanak noha nincs mit. Az igazgatónő magyarázata: ha a gyerekek látják, hogy dolgoznak körülöttük, máris jobban ügyelnek a tisztaságra. A helyzet ösztönösen visszatartja őket a szemteléstől.

*

Az iskolai könyvtár Dániában tényleg olyan, mint az iskola. Szoktuk mi ezt emlegetni a hazai viszonyokra is, csakhogy – bármennyire is közhelyként hat – nálunk még közhelynek se igaz ez. (Ki nem látott még eredményei alapján jónak minősített iskolát – könyvtárnak mondott lerobbant „háttérintézménnyel”?) Dániában viszont újratelítődik, továbbgondolkodásra érdemes ítéletté válik ez a kijelentés: aligha van még egy hely ugyanis ezen a világon, ahol ez a két intézmény ennyire egymásba hatolna. Persze hogy nagyobbak az iskolai könyvtárak, de nem ez a lényeg, hisz földrajzilag azért a könyvtár van az iskolában ott is. Ám ha a „szellemi tartalom”, a bennük végzett munka, a tanulás-tanítás anyaga és módszerei felől közelítjük meg, a dán szisztémára pontosan ráillik az a szellemes paradoxon, hogy az iskola van a könyvtárban.

Az *albertslundi kolléga*, *Gert* úgy mutatta be munkahelyét, hogy „ez már nem egyszerűen könyvtár, hanem forrásközpont.” Máshol azt hallottuk, hogy itt van az iskola pedagógiai szolgáltató központja, aztán meg azt, hogy ez pedagógiai műhely. Az *amageri* iskolában azt hallottuk *Soeren* kollégától, hogy ők kommunikációs központ. Azért ez a speciális megnevezés, mert *Amager* kerületben sok az idegen, így aztán az ő iskolájukban is sokan vannak. Ezek a gyerekek pedig hátrányos helyzetűek anyagi, nyelvi és kulturális téren is, keserves kényszer a beilleszkedés, és ha az iskola (meg a könyvtár) ezen segíteni akar, akkor a kommunikációs jellegét kell erősítenie.

Albertslundra, a forrásközpontra azért még vetnünk kell egy pillantást. Valóban: itt mindaz együtt van, ami egy dán iskolai könyvtárban előfordulhat. Először is ott van az iskola minden olyan dokumentuma, eszköze, amellyel vagy amelyből közvetve vagy közvetlenül tanulni lehet.

Az információk közvetítésére alkalmas eszközök és készülékek is, méghozzá könnyen mozgatható technikai megoldásokkal. Guruló „mobilir” fölépített kamera – videó – képernyő a hozzájuk való csatlakozókkal és vezetékekkel, fényképezőgépek és távcsövek, magnók és mikroszkópok, írógépek és kitömött madarak, és még sok egyéb, amik nálunk egy iskolában szanaszét találhatók, ha találhatók – és használhatók! – éppen akkor, amikor kellenének.

Minden egyes mozdítható darabon, ami a forrásközpontból elvihető, tehát könyvön, kazettán, lemezen, térképen, mindenféle eszközökön és készülékeken rajta van az egyéni azonosításra való vonalkód. Saját egyéni azonosítója van az iskola minden tanulójának és alkalmazottjának, így aztán a kölcsönzés: két mozdulat a fényceruzával, és már kódoltuk is kölcsönző és kölcsönzött találkozását. A számítógép, mint a könyvtáros munkaeszköze természetesen jelen van minden iskolai könyvtárban, az egész iskolai könyvtári rendszer azonos programokkal működik, minden könyvtár állományát gépre vitték már, és egész megyék iskolai könyvtári állományai érhetők el központi adatbázisokban. Tegyük végül hozzá, hogy azonos elvi alapon történt meg az iskolai és a népkönyvtárak feldolgozása is. Iszonyúan drága ez nekünk, mondogattuk újra és újra magunk közt, de azt

azért tudtuk, hogy ebben is a drága az igazán olcsó, hogy az átgondoltság, a szervezethez, az egységes elv és gyakorlat, az egyszeri nagyobb befektetés, ezek az igazán, távlatosan költségeket csökkentő tényezők.

Ezekben az iskolai könyvtárakban valóban zajlik az élet. A gyerekek jönnek csoportosan és egyedül, az egyik részlegben éppen számítógépes óra van, a pultnál sűrűn lendül a fényceruza, folyik a kölcsönzés, a polcok közt kicsik bókklásznak, válogatnak, egy asztalnál néhányan osztályújságot szerkesztenek, két nagyobb fiú az adatbázisban keres valamit.

„A múltkor egy *Lisszabon* melletti hajóval léptünk kapcsolatba, mert ott van most Európa kulturális fővárosa. Adatokat kértünk egy projekthez” – mondja *Hanni* kollegina *Katrinédalban*. Máskor a Parlament adatbázisát használják a gyerekek, vagy az egyik nagy dán napilapét, mert annak jól használható, gazdag bázisa van.

*

Slágertémánk volt a „táskakönyv”. Először nem is értettük, hogy miről van szó, tolmácsunk is csak később jött rá, hogy a fordításhoz itt magyarázat is szükséges. Azt mondják, a dán kis nép, kis nyelv, alacsony a könyvek példányszáma, ami tehát jó, az drága. Nem tudnak mindenhová mindent megvenni, és nem szabad minden évben annyi új tankönyvet nyomtatni, amennyi használó várható. Mi a teendő? Az első gondra gyógyír az ellátórendszer (erről lesz még szó!), másodikkra a táskakönyv. A valóban ingyenes folkeskole éves költségvetéséből veszi meg a tanulók számára a tankönyveket, célszerűen kialakított könyvraktárában tárolja azokat, és szükség szerint (többnyire egész tanévre, de esetenként egy-egy rövidebb tanulási szakaszra) adja ki a tanulóknak. Ez a tároló-kiosztó-begyűjtő szerep periférikus eleme a forrásközpontnak, általában nem is a könyvtárostanárok foglalkoznak ezzel, hisz végső soron *iskolai, nem könyvtári* feladatról van szó. Igaz is: ezek a könyvek olyan minőségben készülnek, hogy van mit összeszedni a tanév végén.

*

Láthattuk: sokminden másképp van, de azért találtunk hasonlóságokat, közös gondokat is. Ott is a kilenc-tizenhárom éves korosztály a leggyakoribb használó, és az élményszerző olvasás ott is visszavonulóban van. Idősebb dán kollégáktól hallottuk az alábbi példát: amikor mi gyerekek voltunk, mindig azt vártuk, hogy mi történik velünk, körülöttünk. A mostani gyerekek viszont mindig csak az adást várják.

Tolmácsunk, Ildikó „népkönyvtáros”. Azt mondja, csöndes harc folyik a két könyvtártípus közt a gyerekekért. Nekik az a bajuk az iskolai könyvtárakkal, hogy azok prémiumot kapnak a forgalmuk után, ezért teletömik a diákok táskáját könyvekkel, alig bírják szegények, aztán el se olvassák, úgy viszik vissza. Ugye ismerős a történet itthonról is? Persze a prémiumot nagy ívben kikerülve!

Mondhatják, hogy a politikusoknak bizony nem nagyon tetszik a kettős rendszer, drágának találják, de a tanárszervezet elég erős, erejével – na meg a szakmai indokaival – tudja tartani az iskolai hálózatot. (Gondolom, a közkönyvtári

lobblyt se kell féltetni!) Ugye ez a politikusi mentalitás is ismerős? Csakhogy a hazai változatból az erős szervezeteket vonhatjuk le sajnós.

Végül essen szó arról, ami talán a legfontosabb: a dán népiskolai könyvtárban írva van, hogy *az iskolában könyvtárnak kell lennie*. A mi közoktatási törvényünk-ből ez kimaradt. A mi törvényünk – szövegéből kiolvashatóan – feltételezi, hogy az iskolában vannak könyvtárak. Ettől aztán Dániában nem fordul elő iskola könyvtár nélkül, nálunk meg előfordul. Tényleg csak a törvény teszi? Tűnődésre érdemes kérdés...

*

Az ellátóközpontok nyújtották azt a szakmai élményt, amiről nehéz egyszerre tömören és pontosan írni.

Szakszervezet, iskola, könyvtár, ezek azért vannak, működnek nálunk is, sőt még hasonlítanak is az ottaniakra. Több pénzzel, más szemlélettel – de hasonlítanak. Ilyen központok viszont – az iskolai könyvtárak mögött legalább is – nálunk egyszerűen nincsenek.

Jártunk helyi (városi), területi (megyei) és országos központban, láttunk komplex pedagógiai ellátót külön iskolai könyvtári részleggel, és láttunk csak iskolai pedagógiai ellátót külön iskolai könyvtári részleggel, és láttunk csak iskolai könyvtárakat ellátó központokat.

Működésük bemutatása előtt szólni kell működési elvükről: a hangsúly az ellátó és a szolgáltató jelzőkre esik. A központ pusztán földrajzi kategória, semmiféle felsőbbrendűség-attitűd nem tapad hozzá, sőt! Az egyik ilyen helyen lerajzolták nekünk, hogy milyen nagy mértékben hierarchizált ez a szakmai modell. A táblára került a szokványos piramis, csúcán a kerületi iskolai igazgatóság (kvázi oktatási osztály!), utánuk a pedagógiai intézet, majd a szaktanácsadók, aztán sorban az iskolában működő pszichológus, a könyvtáros meg a számítógépes szakértő, az iskolavezetés és végül a legszélesebb sávban a tantestület. Ismerős a modell? Sajnos nem! Tessék a *piramist a csúcán állva elképzelni!* Ha fön­n a csúc­s: óhatatlanul a lefelé ható irányítás érvényesül. Ha alul van: fölfelé sugárzik szét az információ, a szolgáltatás. És ez a „fejére állított valóság” szemünk

láltára áll stabilan. Nem billegett, működött. Ez is szemlélet dolga, ez is megtanulható.

Azt sugallja ez az elv, hogy az oktatás mint szakma középpontjában áll a tanár maga, a teljes pedagógiai szabadsággal bíró, autonóm szakember, akit választásaiban, döntéseiben segít minden és mindenki más, ami-aki ezen a piramison belül van.

Ez nem demokrácia, nem szabadság, ez a káosz, az anarchia maga! – szinte halljuk a honi vészharangokat. Miért nincs mégsem káosz-érzése a Dániában szemlélődő magyar szakmabelinek? Mert kitalálták és működtetik a szükséges kontrollokat. (Azt mondja a kolléga, hogy bejönnek az iskolaszék képviselői a könyvtárba és megkérdezik, hogy ez a könyv ugyan mit keres itt. Én meg vagy meg tudom magyarázni, vagy belátom, hogy tényleg fölöslegesen van ott, és kiviszem.)

A piramison belül pedig működik a *szakmai kontroll*. Egy dán iskolai könyvtári szaktanácsadó elmondta nekünk, hogy havonta legalább egyszer eljut minden iskolába, ha hívják, ha nem. Nekem meg azt mondja itthon néhány hete az egyik kolléganő, hogy hívna ő engem, kellene is most éppen a segítség, de az igazgatója világosan megmondta: *nem kell a mi iskolánkba szaktanácsadó, ha valami problémánk van, megoldjuk magunk*.

A dán kollégát pedig megkeresik az ellátóközpontban is, ahová a tanárok, könyvtárostanárok rendszeresen bejárnak, információs anyagokat kapnak, dokumentumokat válogatnak a központi állományból, vagy csak megneveznek egy témát, amihez a központi könyvtárban programcsomagot állítanak össze neki. A tanár persze nem cipekedik, amit kiválogat, azt hetente egyszer a helyszínre szállítja az intézet autója – használatra előkészítve.

Információ, kölcsönzés, továbbképzés: ezek az intézetek, ellátó központok legfőbb feladatai. Az információ áramlásának felelősei az intézeti forrásközpontok és a szaktanácsadók. Utóbbiak kisebb része függetlenített, többségük tanít is, általában három napot az ötből.

Százféle színes, praktikus szerkesztésű és tartalmú prospektus, katalógus, ajánló bibliográfia, címjegyzék segíti a tanárt munkájában. Ezek használata nem kötelező, de fontos lehetőség – élnek is vele a kollégák.

Kölcsönözni pedig mindenfélet lehet, ami a tanítást segíti. Speciális feladatokhoz – például egy témahéthez – kivehető mondjuk négy hétre harminc darab speciális könyv, hozzájuk néhány kazetta. Ezeket az iskolai könyvtár nem szerzte be, mert drágák, ugyanakkor ritkábban is használják, keresik őket egy-egy iskolában. A témahét után aztán visszakerülnek a központi könyvtárba, majd egy idő múlva esetleg egy másik iskola viszi ki őket.

A megyei központok fölveszik például a dán TV I. és II. teljes műsorát. Ez az egész kölcsönözhető egy hónapig, majd – válogatás után – a megmaradt anyag négy évig. Egy másik intézetben gazdag játéktárat láttunk. Innen komplett báb-színházat is lehet kölcsönözni.

A továbbképzés ún. rövid kurzusok formájában történik, és rendkívül gyakorlatias, módszer központú. Ezek egynaposak vagy néhány órások, a tanárnak ingyenesek, de az iskola megfizeti a szolgáltatást.

Végül vessünk egy pillantást az iskolai könyvtári ellátó központokra. Amik nálunk nincsenek, mert a KELLŐ azért egészen más. Ezek a központok először

is összehangoltan szervezik az egyes könyvtárak szerzeményezését. Havonta egyszer összejönnek a körzeti könyvtárostanárai, áttekintik a könyvpiac kínálatát, aztán döntenek: mi kerüljön az iskola könyvtárába, mi a körzeti ellátó központba, mi csak a megyeibe, és mit ne vegyenek meg egyáltalán. Egyébként minden számításba jöhető könyvet két kolléga elolvas, s az ő javaslatuk alapján döntenek aztán az előbbi mechanizmus szerint – mondták az egyik központban.

Ezt követően a könyvtáros majd csak a polcon találkozik legközelebb a könyvvel. Ő döntött a beszerzésről, majd kölcsönöz, használ(tat). Ami a kettő között történik a könyvvel, az a központ reszortja: a beszerzés adminisztrációja, a könyvtári használatra történő előkészítése, a helyszínre szállítás és – ami talán a legfontosabb – a számítógépes feldolgozás. A könyvekkel együtt megkapja a róluk szóló floppyt is a könyvtárostanárról, így mindjárt lehetősége lesz a gépi nyilvántartásra, keresésre, kölcsönzésre. Mi itthon a munkaidőnk felét azzal vacakoljuk el, hogy a dokumentum a helyére kerüljön, kellően föltárva, pedig – a beszerzési döntéseket leszámítva – ezt egy fölkészített adminisztrátor (asszisztens) is képes lenne elvégezni. Mi pedig mindezt a rigorózusan előírt felsőfokú tanári/könyvtárosi képesítésünk terhére tesszük. Mi akkor az olvasó? És mi a drága?

*

A könyvtárostanárok az enzimek tanárai. Katalizátorként működnek az iskolában. Ők indítják el a dolgokat jó irányba – mondták róluk vendéglátóink. Mind tanárként kezdik, és mind tanítanak is. Többnyire felezik a munkaidejüket. Csak az lehet majd könyvtárostanárról, aki éveken át bizonyította, hogy tanárnak a javából való. Négy-öttszáz tanuló, átlagos nagyságú iskolában legalább két húszórás könyvtárostánár dolgozik, tíz-tíz órában kölcsönöznek. A kölcsönzés a nyilvántartás tdején folyamatos. Általában reggel nyolctól délután kettőig tartanak nyitva, tehát tanítási időben. Tovább nem kell, mert a dán gyerek délután leginkább szabad, legföljebb elmegy a közkönyvtárba.

Mit csinál a könyvtárostanárról a kölcsönzésen kívül? Nézzük előbb, hogy mit nem! A címléírás és szakozás mélységeibe nem kell alámerülnie, hiszen mindent tud a gép, s hogy a gép tényleg mindent tudjon, arról gondoskodik az adminisztráció az ellátó központban meg az iskolában.

Egy iskolai könyvtár dél felé már afféle „tájkép csata után”. De a könyvtárostánár nem rakhatja vissza könyveket a polcokra! Ezt tiltja a szakszervezet, mert nem erre szól a képesítése. Mégis ki csinál rendet? Hát a „könyvelrakó diákok”! Ezek szociálisan rászorult tanulók, akiket a tanárszervezet fizet ezért a munkáért, amit általában az ebédszünet idején, 12–14 óráig végeznek el. Nem egy kollégánk árulta el, hogy ő is így kezdte a pályát valamikor, közkönyvtáros tolmácsunk pedig elmondta, hogy náluk is vannak könyvelrakó gyerekek, és az ő kollégái közül is többen csinálták ezt a munkát hajdan.

A folkeskole könyvtárostánára alapvetően tanári képesítéssel rendelkezik. Aztán tanít, s később szerez könyvtáros képesítést is a *Dán Pedagógiai Főiskola* pedagógiai könyvtárában. Azt mondják, elvégez a tanár egy „extrát”, vagy hivatalosan egy „speciális munkára képző tanfolyamot”. Ez a *három hónapos intenzív tanfolyam* hivatott a szükséges képesítést biztosítani, évente 180 könyvtárostánárt képeznek itt ki. Nyolc témakör köre szerveződik a tanfolyam: egy kis

könyvtárban, gyermek- és ifjúsági irodalom, szakirodalmi tájékoztatás az iskolában, elektronikus média az iskolában, elektronikus információhordozók szerkesztése, kommunikáció a tanulókkal és tanárokkal a könyvtárban, egyáltalán az iskolai könyvtár használatása, a forrásközpont használatának – rendkívül gyakorlatias – módszertana. A végén vizsga gyanánt egy projektmunkát kell előkészítenie a hallgatóknak.

Az ilyen módon képesítetté vált könyvtárostánár aztán később is jelentkezhet ide két-háromhetes rövidkurzusokra. Ezek továbbképző tanfolyamok. Mikor ott jártunk, éppen kilenc téma közül lehetett válogatni. Ezek egyike – ízlésűl: az iskolai könyvtár szerepe az adatbázisokra épülő távoktatásban.

A tanár számára ingyenesek a tanfolyamok, teljes fizetést kap közben, fizetik a útiköltségét (akár a repülőjegyet is) és az étkezését.

A könyvtárostánárnak egyébként nagyon alaposan kell ismernie a nem hagyományos információhordozók és a hozzájuk csatlakozó eszközök kezelését, használatát, felhasználási lehetőségeit, mert a dán tanulók ez utóbbit is tanulják, a projektjeik többnyire komplexek, előállításukban a könyvön kívül és a folyóiratok mellett szerepet kap a fotó, a film, a videó, a szövegszerkesztő, a másoló és a kötő, rögzítő berendezések. Ezek persze mind ott is vannak a könyvtárban, és használhatják őket a tanulók.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a négyéves általános tanárképzésben van-e valamilyen speciális kollégium az iskolai könyvtárak használatáról. Megnyugtattak, hogy nincs, nem is kell, mert az *egészpedagógusképzés és az egész módszertan* alapvetően a kommunikációs, személyiség központú iskolára készíti föl a tanárjelöltet, azaz a forrásközponttal való tanításra is, meg aztán bőven van gyakorlat a képzési idő alatt az iskolában és az iskolai könyvtárban, így minden tanár természetes módon könyv- és könyvtárhasználó. Ebből a fajta tanárból mindjárt az elején kaptunk szemléltető oktatást. A már említett katrinedali szakszervezeti bizalmink a technika és természet nevű vadonatúj integrált tantárgy tanára is volt. Úgy mutatta be stúdióját, hogy elmondta: régebben a tanár kint állt a gyerekek előtt, elvégeztette a kísérletet, közben magyarázott, a tanulók meg hallgattak. A tanár egyre okosabb lett, a tanulók meg... Ezután repülő hajtogatott, légsavart vágott ki papírból, lufit fújt föl, közben fölugrott a tanári asztalra, és onnan eregette a maga bütykölte szemléltető játékokat. Ezt a gyerekek is így csinálták az órán, meg én is – nyugtatott meg bennünket, majd mi is kaptunk egy-egy kis falapot, hozzá fűrt, lyukas fagombot, meg egy lufit. Míg ő beszélt, lyukat kellett fűrnünk a lap közepébe és ráragasztani a lyukra a gombot. Két ujjal szoríthatuk össze őket, amíg elejétől végig elmesélte a dán tanárszakszervezetet. Ahogy ígérte, mire a történetnek vége lett, odaragadt a gomb a laphoz. Ekkor ráhúztuk a gombra a lufit, az összeillő lyukakon át fölfújtuk és már szaladgált is előttünk a padon a kis légpárnás „technika”, persze csak ha jól csináltuk. Szóval volt mit tanulnunk – de hát ezért mentünk!

*

Féltreolom a jegyzeteimet, a fényképeket. Kész. Ennyi... Újraolvasom, amit írtam. Hallom a kérdéseket, próbálok néhányra válaszolni.

Ugyan miért kell akkorát csodálkozni azon, hogy egy könyvtár állománya szá-

mítógépen van? Talán nincsenek a szakmánkban ennél sokkal „szuperebb” dolgok ezen a világon?

Csak hogy mi átlagos dán iskolák, átlagos könyvtáraiban jártunk, s ott láttuk, hogy általában – ugyanakkor nagyon konkrétan – mekkora szerepe van/lehet a könyvtárnak az oktatásban. Kérem a fanyalgókat, jöjjenek el velem egy kis szakmai barangolásra – mondjuk *Bács-Kiskun megyébe*. Utána olvassák újra a fenti sorokat. Jó. De akkor meg nem túl „mesés” ez az élménybeszámoló? *Karen Blixen* mellett nem hatott kissé erősebben *Andersen* is a krónikásra? Dániában minden tökéletes?

Nyilván nem az. Hallottunk mi is – kívülállóktól – elég kemény bírálatot a folkeskoléről. Lefelé nivellál ez a szisztéma. A szürkéeknek kedvez. A kényelme-seknek. Elvész benne az intellektuális tehetség, az ilyen jobb, ha kerüli ezt az iskolát. Kerüli is a dán gyerekek tíz százaléka. Ezek járnak azokba a bizonyos másféle iskolákba, gyakran borsos tandíj ellenében. Mi nem dönthettük el kinek van igaza. Nem állapíthattuk meg, hogy kiknek van nagyobb szerepe Dánia mostani helyzetében: a kilencven százaléknak, vagy a tíznek. A dolog persze nyilván nem csak ezen múlik. Azt viszont a bőrünkön tapasztaljuk akár naponta, hogy a magyar iskola ma egyoldalúan, túlnyomóan csak ismeretanyagot közvetít. Aki ezt napról napra, óráról-órára képes bevágni, az jó. Aki nem, esélyes a lemaradásra, lemorzsolódásra.

Ha megtanulod, jeles vagy, ha érted is, kitűnő. Ha csak érted, akkor „nehéz eset vagy”, gondot okozol az iskolának, *Soeren* és a „pilótája” nem tudták biztosan, merre tartanak, de legalább jó gyorsan mentek.

Mi azért lassabban, megfontoltabban haladunk.

Egy tisztáson körbe-körbe...?

Balogh Mihály

A Magyar Olvasástársaság 6. konferenciája

Írók és olvasók az iskolában

A Magyar Olvasástársaság (HUN-RA) 1994. október 7–8-án tartotta kétnapos konferenciáját az Országos Széchényi Könyvtárban. Mostani rendezvényünk egyrészt azért volt fontos, mert az, hogy már 6. alkalommal gyűltünk össze, a szervezet életképességét is bizonyította, másrészt ismét lehetőség nyílt lényegi kérdések megvitatására. A HUNRA konferenciával egy időben Magyarországon ülésezett a nemzetközi szervezet, az International Reading Association Európai Fejlesztési Bizottsága. Ugyanis 1995-ben Budapesten rendezik meg az IRA 9. Európai Olvasáskonferenciáját.

A rendezvény első napjának nyitó eseménye az „Olvasás közben jutott eszembe...” pályázat díjainak kiosztása volt. A meghirdetett versenyre csaknem 300 pályamű érkezett. A pályázat legfiatalabbja 12 éves, legidősebbje 18 éves volt. A zsűri külön értékelte a fiúk és a lányok írásait. Csaknem mind a 40 kitüntetett megjelent a díjkiosztáson, amelyen a kifejezetten erre az alkalomra készített oklevelet, valamint könyvjutalmat vehettek át a díjazottak. Az ország egész területéről érkeztek tanáraikkal vagy szüleikkel a gyerekek, sőt, volt köztük olyan, aki Erdélyből utazott Budapestre.

Most pedig következék rövid áttekintés arról, ami a két nap alatt elhangzott. Terjedelmi korlátok miatt nem tudom mind a 23 „fellépő” előadását ismertetni, ezért álljon itt csu-

pán néhány az elhangzottak közül. A konferencia első három előadása angol nyelvű volt. A finn, a svéd és az izlandi olvasáskutató arról számolt be, hogy miért éppen ezek az országok állnak az IEA 1991-ben szövegértést vizsgáló felmérésének az élén.

Mint *Pehr-Olof Rönholm* a finn tapasztalatokról elmondta: a finn nyelvet összehasonlítva a legtöbb – a vizsgálatban szereplő – nyelvvel, az írás és a hangzás majdnem teljes hasonlóságot mutat. A gyerekek egy művelt, olvasott társadalommal találkoznak. Finnország az egy főre jutó kiadott könyvek és újságok számát tekintve megelőzi a legtöbb iparilag fejlettséget mutató társadalmat. A kiadott könyvek, folyóiratok számát kifejező mutató alapján a finnek 9 éve állnak az élén. A finnek jó eredményének okai egyrészt az iskolai rendszerben, másrészt magában a tanárok képzettségében keresendők. Az utóbbi években a tanárképző egyetemeken ötszörös volt a túljelentkezés. Így az oktatóknak módjuk volt arra, hogy valóban a legfelkészültebb és letehetősebb jelentkezőket vegyék fel.

Ulla-Britt Persson a svéd tanulók magas olvasási teljesítményével kapcsolatosan elmondta, hogy a tanárok általában „modern” szemléletmódot és ötletgazdagságot mutatnak fel a tanításban, sok bátorítást adnak és inkább támogatják az érdeklődésre alapozó, mint a gyakorlás orientált oktatást.

Mindemellett döntőnek bizonyult a szülők növekvő tudatossága az otthoni nyelvi és olvasási tevékenységben. Majdnem minden családhoz jár valamilyen napilap, a családok felének pedig több kétheti vagy havilap is.

Gudmundur Kristmundson izlandi kutató szerint az iskola, az otthon és a kultúra együttesen befolyásolja az olvasási teljesítményt. Nagyon elterjedt az izlandi iskolákban, hogy a gyermekirodalmat felolvasással ismertetik meg a gyerekekkel. Ez, úgy tűnik, jó hatással van a szövegmegértésükre. A különböző témájú – (pl. művészeti, természeti, történelmi, földrajzi stb.) könyveket a gyerekek is olvassák. Így a felnőttek és a fiatalok meg tudják beszélni az olvasottakat annak ellenére, hogy ilyen jellegű könyvek kifejezetten a gyerekek számára nem készültek. Az izlandi otthonokban általános, hogy a szülők felolvasnak a kisgyermekeknek, ami az olvasási képességek szempontjából igen fontos.

Az északi országokban a mienktől eltérőek a tapasztalatok a televízió hatását illetően. Nálunk a feliratozást alkalmazzák a másutt elterjedt szinkron helyett. Izlandon például a társaságoknak törvény által előírt kötelességük, hogy izlandi nyelven feliratozzák a filmeket. Finnországban ez alól csak az óvodás gyerekeknek szánt filmek mentesülnek. A tévézés ugyanis gyors és biztos olvasást igényel. (Nem is beszélve a feliratozásnak a nyelvtanulást segítő hatásáról.) Még egy érdekesség a tévézéssel kapcsolatosan: Finnországban figyelték meg, hogy nincs összefüggés a tévézés és a ritka olvasás között. Ellenkezőleg. Akik 2–3 órát tévéznek, azok tudnak a legjobban olvasni. Ha a tévézés ideje napi 4 óra fölé emelkedett, az olvasási eredmények csökkenni kezdtek.

A három észak-európai országból érkezett előadó után ketten az idegen nyelvek oktatásával kapcsolatos tapasztalataikról számoltak be. Az Egyesült Államokból érkezett 75 éves *Edith Bondi* a kisiskolások nyelvoktatásáról, Debrecenben szerzett tapasztalatairól és a hangos olvasás jelentőségéről beszélt. Azok a gyerekek, akik naponta fél órát olvasnak hangosan idegen nyelven, azok hamarabb, könnyebben sajátítják el az adott nyelvet. *Kelemenné Farkas Márta* középiskolákban kipróbált műfordítási feladatoknak az anyanyelvre gyakorolt hatását ismertette. Ezek segítségével a fiatalok idegen nyelvi és anyanyelvi szókincse is bővíthető az árnyalatnyi különbségek egyidejű tudatosításával.

A konferencia második napján *Nagy Attila Tiffany* és/vagy *Jókai* címmel számolt be legújabb kutatásának eredményeiről. A korábban megfi-

gyelt kettős értékrend mára eltűnőben van, talán a szerelmes füzetek és a könnyed szórakoztató olvasmányok előretörésével összefüggően. Az évckel czelőtt még kedvencként említett klasszikusok mára kikoptak a listáról, vagy jóval hátrébb szorultak a rangsorban. A jelenség magyarázataként egyelőre inkább csak néhány feltevés-sel szolgált az előadó. Véleménye szerint a társadalmi modernizáció felgyorsulása nyomán határozottan változik a szépirodalom funkciója. (Csökken a szakrális jelleg, illetve a közéleti utalások, „a titkos beszéd” gyakorisága.) Érzékelhetően módosul a társadalom értékrendje, tehát gyengül a konformitás, halványul a „központi”, a felülről vezérelt, a hivatalos irodalomtörténeti, esztétikai értékek tekintélye, továbbá általában gyengül a tradíció szerepe.

Hubert Ildikó a hangos olvasás szükségessége mellett érvelt előadásában. Múltbéli példákat, bevált módszereket ismertetett. Előadásának szö-

vegét teljes terjedelemben a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* rövidesen közli.

A kétnapos rendezvény örömteli eseménye volt, hogy megjelent „Az olvasásra nevelés és pedagógusképzés” című gyűjteményes kötet. Az ebben szereplő írásokat az előző konferenciák előadásából válogatta a szerkesztő, Nagy Attila. Az írások egyrészt az előző évtizedek pedagógusképzésének kritikájával, másrészt a képzés megváltoztatására irányuló javaslatokkal foglalkoznak. A kötetben határon túli magyar szakemberek is elmondják véleményüket. (A kiadvány megrendelhető az OSZK Kiadványtárától a következő címen: Neményi Zsuzsa – OSZK – 1827 Budapest)

Ezúton tudatjuk az érdeklődőkkel, hogy a fent említett 1995-ös IRA konferenciára a mellékelt lap beküldésével lehet jelentkezni. Mostanáig 240 külföldi – a világ több mint 30 országából – és 130 magyar szakember jelezte részvételi szándékát.

Péterfi Rita

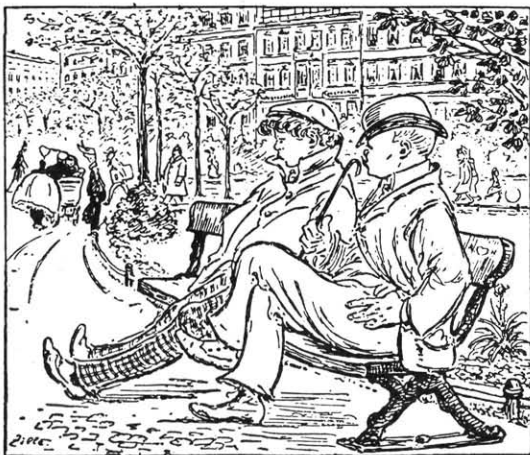
Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanárr!

Egy országos pályázat értékeléséről

1994 tavaszán az MKE Könyvtárostanárr Szervezete ismét pályázatot hirdetett. Ezúttal *Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanárr!* címmel valamennyi iskolatípusban működő könyvtárostanárr számára. A pályázat 1994. augusztus 31-én zárult. A pályaművek véleményezésére, a díjazásra javasolt dolgozatok kiválasztására a Könyvtárostanárr Szervezet a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Közművelődési tanszékének könyvtáros oktatóit kérte fel.

A legkülönbözőbb iskolákból érkezett pályamunkák – nem túlzás állítani – országos helyzetképet nyújtanak. Mindenek előtt iskolai könyvtáraink eltérő működési feltételeiről, de a bennük folyó munkáról, kezdeményezésekről, azok elismertségéről, a nehézségekről és a tantestületbeli „partnerré válás” olykor küzdelmes folyamatáról is.

A pályázatra 36 pályamunka érkezett és egy levél Erdélyből, Gyergyóújfalu-

ból. A pályaművet írók száma a társszerzőkkel együtt 42. Közülük 26-an könyvtárosanárként, 4-en tanárként, 11-en könyvtárosként, 1 pályázó pedig informatikusként mutatkozott be. Külföldről (Kolozsvárról) 1 dolgozat érkezett, a Dunántúlról 12, Kelet-Magyarországról 18, Budapestről 5. Kistelepülésről 9-en, nagyobb városból 21-en pályáztak.

A pályázat tárgya a könyvtárosanár pedagógiai szerepének és tevékenységének értelmezése és elemzése a mindennapi gyakorlati tapasztalatokat, módszereket figyelembe véve.

A téma kapcsán 3 részterületet kiemeltem is a pályázók figyelmébe ajánlott a Könyvtárosanárok Szervezete. A résztémák külön-külön, de együttesen is alapját képezhették a pályaműnek.

A meghirdetett téma első résztémáját (Könyvtár- és dokumentumhasználati ismeretek tanításának munkaformái, módszerei) 6-an választották. A második résztémáról (A könyvtárosanár és a szaktanár együttműködése a szaktárgyi könyvtárhasználatban) 7-en írtak. A harmadik résztémát (A tanítási órán kívüli, de a könyvtár bázisára épülő könyvtárpedagógiai tevékenység) 11-en mutatták be. Több résztémát, vagy valamennyi szempontot együttesen feldolgozó pályamunka 12 érkezett. Az általános iskolákból pályázók száma 25, a középiskolákból 10, felsőoktatási intézményből (a kolozsvári Babes-Bolyai egyetemről) egy. Volt pályázó, akiről nem derült ki, hogy milyen könyvtárban dolgozik.

A téma komplexebb kifejtését intenzívebb érdeklődés kísérte, egy-egy szűkebb résztémánál. Lehet, hogy az előbbi hálásabbnak tűnt a pályázóknak, de a dolgozatok olvasása közben úgy tapasztaltuk, hogy főként azok a dolgozatok vázlatosabbak, pontatlanabbak, amelyeknek szerzői mindenről be kívántak számolni, ami könyvtárukban történik, ahelyett, hogy kellőképpen súlypontosztak volna.

Figyelemre méltó, hogy a pályamunkák 70%-a az általános iskolákból érkezett. Ha meggondoljuk, hogy az önálló ismeretszerzésre való felkészítésben ennek az iskolatípusnak van a legnagyobb feladata, akkor ez a tény örvendetesnek tűnhet. Mégis elgondolkodtató a középfokú intézményekben tanító pályázók alacsony részvételi aránya. Nem kevésbé az is, hogy hazai felsőoktatási intézmé-

nyein könyvtárosai vagy könyvtárostanárai közül senki nem vállalkozott a téma feldolgozására. A pályázók közül többen megfogalmazták az értelmiségi pályára készülőket (köztük kiemelt helyen a leendő pedagógusok) ilyen irányú felkészítésének a hiányát.

A pályaművek terjedelme – mivel a kiírás a mellékletek számát nem korlátozta – igen nagy eltéréseket mutatott. 7 és 180 oldal között terjedelemben változott. Összterjedelmük 1703 oldal, amelyből megközelítő pontossággal 700 oldal az elméleti fejtegetés és 1000 oldal a melléklet. Utóbbiak főbb típusai: könyv- és könyvtárhasználati órákhoz és tantárgyakhoz kapcsolódó óraleírások, vetélkedők, versenyek forgatókönyvei, feladatlapok, munkafüzetek, foglalkozások fotói, könyvtári kiadványok, diákújságok és közel 3 órányi videóanyag.

A pályázatok külalakja a könyvtárak technikai lehetőségeinek roppant nagy eltéréseit jelezte a bírálók számára, az alig használható írógéptől a lézernyomtatóig.

Miről győzik meg olvasóikat a beküldött pályaművek?

Mindenekelőtt arról, hogy az oktató-nevelő munkának nincs olyan területe, ahol a könyv és könyvtár használata nélkülözhető lenne.

Arról, hogy a könyv és a könyvtárhasználat gyakorlatát alsó tagozatban kell megszerezniük a gyerekeknek. Így talán az általános iskola elvégzésére kialakítható bennük az önálló ismeretszerzés készsége. De nem oly módon, ahogyan több pályázó is jelzi, hogy környezetében a 8 éves oktatási periódusban mindössze 2 könyvtárhasználati órára van lehetőség: egyre alsó és egyre felső tagozatban. Ezek a tanulók középiskolás korukban komoly tanulási gondokkal küszködnek, s érzik a felkészítés hiányát felsőfokú tanulmányaik során is. Szinte csodaszámba megy az egyik magyar általános iskola, ahol a könyv- és könyvtárhasználatot 18 egymást követő órán, mintegy másfél hónapon át tanítja a könyvtárstanár a magyar tantárgy ismeretköreihez kapcsolódva.

Meggyőznek bennünket a pályamunkák arról is, hogy az önművelésre való nevelésben a változtatást a felnőttek szemléletének alakításával kell kezdeni.

Arról, hogy átalakulóban vannak, illetve részben már át is alakultak a gyerekek olvasási szokásai. Kevés szépirodalom forog a kezükben, inkább az ismeretterjesztő irodalomból keresgélnek. Ez a könyvtárpedagógusra is nagyobb feladatot ró. Sok pályázó sorolja első helyre a feladatok között az olvasás megszertetését, az olvasóvá nevelést. Rögtön ezt követi a sorban a könyvtár- és dokumentumhasználati ismeretek elsajátíttatása.

Arról, hogy jól ismerik és alkalmazzák is a legkülönbözőbb munkaformákat, tisztában vannak az eltérő pedagógiai programok jellemzőivel és az azokból adódó sajátosságokkal (Zsolnai, EKP, Lovászi, szentlőrinci stb.), és hogy az iskolában a könyvtárosi teendőket nem a nevelőtestület egy tagjának kell ellátnia mellékmunkában, hanem *szakképzett könyvtárostanárnak* lehetőleg főfoglalkozásban.

Megfogalmazzák a pályázók, hogy az OKSZI által szervezett Bod Péter könyv- és könyvtárhasználati verseny kitűnő kezdeményezés. Nem egy iskolában máris olyan rangot vívott ki, mint a hagyományos tanulmányi versenyek.

Jelzik, hogy vannak a gyerekek számára viszonylag könnyen elsajátítható könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, és vannak számukra nehezebbek. A könnyebbek közé tartoznak: a könyvtári állomány rendje, a tartalomjegyzék, a

mutatók: a betűrendszerinti keresés, az adott tárgykörnek megfelelő kézikönyv kiválasztása, a szakkatalógus használata és a jegyzetelés!

Figyelmeztetnek, hogy a könyvtárostanárok óvakodják a technika bűvkörétől. Az oktatástechnika eszközeit ne a személyisége helyett, hanem annak kiegészítésére használja. Ugyanakkor szükségszerűnek tartják a felkészülést az információtechnológia és multimédia-központ igényelte új szerepkörre.

Néhány kritikus megjegyzés a pályamunkákkal kapcsolatban:

Természetes és kívánatos, hogy sok pályamű közül bibliográfiát vagy felhasznált irodalomjegyzéket (sajnálatos módon főként az 1970/80-as évek irodalmából). De az már elgondolkodtató, hogy csak néhányan szakszerűen. A könyvtárostanárokra a szükségszerűség, a pontosság ebben a vonatkozásban is éppúgy kötelező, mint ahogy megkövetelik azt a tanítás során diákjaiktól. Ehhez kapcsolódóan nem hagyható szó nélkül a megjelent módszertani segédanyag országos térítésének kérdése.

A pályamunkák felhasznált irodalomjegyzégeit elemezve általánosítható megállapításként fogalmazható meg, hogy egy-egy vidéken kiadott segédlet kevés kivételtől eltekintve csak a közeli régióban válik ismertté. A Dunántúlon főként Győr, Veszprém, Szombathely, Kelet-Magyarországon Szeged, Szolnok, Debrecen kiadványai. Nem minden esetben jobb a helyzet a nagy kiadók vonatkozásában sem (pl. Dinasztia Kiadó).

Talán nem lenne fölösleges közreadni a téma szakirodalmát egy bibliográfiában, annak jelölésével, hogy mely kiadványok kaphatók még és hol?

Több – gyerekeknek készült vagy általuk is könnyen használható – kézikönyv elvértve fordul elő az ajánlásoknál, a foglalkozástervezetekben. (Pl.: Móra lexikon, Vademecum, Képes diákenciklopédia, Ki kicsoda a mai magyar gyermekirodalomban? Usborne enciklopédiák, Helyesírási kézisztár. Van viszont még mindig Új magyar lexikon minden mennyiségben.)

Némi kívánni valót hagy maga után a pályamunkák helyesírása. Akár pedagógiai program is lehetne a helyesírás-javítás könyvtári eszközök felhasználásával.

Az oktatásban jól hasznosítható nagy nyeresége lett volna a pályázatnak, ha a kémiatörténet és a zenetörténet könyv- és könyvtárhasználati alapozásra épülő tanítási programján kívül (mindkettő szakközépiskolából érkezett), a gimnáziumokban tanított tárgyak valamelyikéhez is készült volna hasonló. A történelem, a magyar tantárgyak szinte kínálják magukat.

Elgondolkodtató, hogy bár a pályázók közül több is hivatkozik a NAT egyes változataira, az ott körvonalazódó – a könyvtárostanárok számára új kihívást jelentő – informatikai műveltségterületet mégsem említik.

A pályaművek gazdaságából adódóan az említetteken kívül is sok vizsgálódási szempont lehetséges. Például annak számbavétele, hogy mi a pályázók véleménye a könyvtárostanár megnevezésről? Miért tiltakoznak az ellenzői és miért érzik találónak a támogatói? Az a kérdés is felmerül, hogy nem kellene-e a szakmának ismét hallatni hangját azért, hogy legalább az utánuk jövő pedagógus (könyvtárostanár) nemzedék a főiskolákon, egyetemeken kapjon módszeres elméleti és didaktikai felkészítést a könyv- és dokumentumhasználat tanítására, és mindez épüljön be a képző intézmények tantervébe.

Összegzésként megállapítható, hogy a pályázat kitűnő alkalmat szolgáltatott arra, hogy résztvevői tudatosan átgondolják mindennapi könyvtárostanári tevékenységüket, könyvtárpedagógiai szerepkörüket, megosszák velünk tapasztalataikat, elmondják eredményeiket és nehézségeiket, megfogalmazzák javaslatukat.

Többen, pályájuk vége felé járván, egész életútjukról készítettek egyfajta számvetést; felkészülten, igényesen, alaposan. Ezért az értékelés, a legjobbnak tartott pályamunkák kiválogatása nehéz feladat elé állította a szakmai zsűrit.

Sok szempontból igyekeztünk mérlegelni, mégis leginkább azt tartottuk szem előtt, hogy olyan pályázók kerüljenek ki díjazottként ebből a nemes versengésből, akik nem vázlatosan jelezték könyvtár-pedagógiai tevékenységük sokszínűségét, hanem a tapasztalatátadás céljából azokat részletesen be is mutatták. Írtak módszereikről, eredményeikről és kudarcaikról, mellékeltek óravázlataikat, foglalkozástervezeteiket, programjaikat, netán kész segédleteket kívántak adni pályatársaik kezébe. Igyekeztünk a tőlünk telhető alapossággal és szakmai felkészültséggel végezni értékelő munkánkat.

Végül is úgy ítéltük meg, hogy a legjobbnak tartott 3–4 dolgozat között nincs olyan kiugró értékbeli különbség, amely egyiket az első díjra jogosítaná, annál viszont több igényes pályamunka érkezett, hogy mindössze 3-at díjazzunk. Ezért megosztott díjakat javasoltunk kiadni.

- II. díj *Földes Mária* Budapest, Pataki Ferenc Szakközépiskola
- Haralyi Ervinné* Budapest, Pataki Ferenc Szakközépiskola (közös pályamunka)
- II. díj *Sándor Gertrud* Zalaegerszeg, Általános Iskola
- III. díj *Büki Pálné* Nagykanizsa, Általános Iskola
- III. díj *Nagné Falucska Anna* Gerla, Általános Iskola
- Különdíj Zaborovszkyne Balogh Réka* Debrecen, Kodály Zoltán Szakközépiskola

A szakmai zsűri nevében

Székelyné dr. Sipos Klára

Híres iskolai könyvtárak

Gyűjtemények a pápai kincsházban

Mostani szegénységünkben nagy stílusvétségnek látszik nemzeti gazdagságról beszélni, de hát a pápai református gyűjtemény kincseiről tudósítva mégiscsak helyénvaló ez a szó. Azok a pápai járókelők, akik naponta elhaladnak a Március 15-e téren álló épület előtt, amely nemcsak a dunántúli reformátusság történeti-szellemi emlékeinek tárháza, hanem nemzeti múltunk s egyetemes kultúránk kincsét érő könyveit s más relikviáit is őrzi, talán nem is sejtik, hogy micsoda művelődési értékek rejlenek a százados falak mögött. Az alábbi riport a mesés pápai örökség kialakulásának néhány történeti állomását és nagyobb gyűjteményeit mutatja be vázlatosan, csupán a könyvtárnál időzve el kissé hosszabban, amelynek zsúfolt polcain jelenleg mintegy kétszázeczer kötet sorakozik.

Az ősi iskola múltjából

A múzeális értékű gyűjtemény története szorosan egybefonódik az ősi pápai iskoláéval, amelynek címerében az 1531-es évszám olvasható, ám az intézmény ennél is idősebb, mert Pápának évtizedekkel korábban is volt városi – plébániai (katolikus) iskolája, amely 1531-ben alakult át református szellemiségű iskolává. Ötödfélszáz esztendő pergett le azóta az idő rokkáján, és ezalatt az iskola sok megpróbáltatáson ment keresztül. A részletes iskolatörténet – megírták már – kitesz egy vaskos kötetet.

A pápai reformátusok a vérzivataros 16. és 17. században is fenntartották iskolájukat – mely a helybeli tanulókon kívül az egész Dunántúlról fogadott növendékeket –, és mindig győzedelmeskedtek a történelmi viszontagságokon. Csak az Esterházyak önkénye előtt kellett meghajolniuk, akik földesúri jogokra hivatkozva 1752-ben a Pápától tíz kilométerre fekvő Adásztevelre száműzték a református kollégiumot, ahonnan csak az 1781-es türelmi rendelet után (1783-ban) térhettek vissza a városba.

Miképpen a megnyesett fa kizöldül (az idő tájt dívó latin kifejezéssel: *succisa virescit*), úgy indult új virágzásnak a kollégium a hazatérés után. A város lakossága kiállt ekkor is, később is a református iskola mellett. „A pápai tanárok, diákok és polgárok felelőssége a már nagy múltú református kollégium iránt akkor sem csökkent, amikor is az iskola – 1797-től – a dunántúli református egyházkerület intézménye lett. A felelősség szélesebb alapokra került, az adakozók száma és illetékességi köre is megszorodott, de a pápaiak mindenben az első helyen maradtak” – írja Kövy Zsolt, a kollégium 20. századi tudós könyvtárosa.

Évszázadokon keresztül családi dinasztiaiak tagjai tanultak a kollégiumban. Az itt diákoskodó apák, mindenekelőtt a református lelkészek rendre ide küldték

tanulni fiaikat. És még sokan mások is. Mert Pápának óriási vonzereje volt. Az iskola nyitottságát, szabad szellemét tanúsítja, hogy falai között más vallású, kiváló képességű növendékek is tanulhattak.

Fénykora a 19–20. századra esett, amikor is egy időben hat közép- és felsőfokú intézmény együttesen alkotta a kollégiumot: gimnázium, teológia, jogakadémia, kereskedelmi iskola, valamint nőnevelő és liceum. Ugyanebben a században mégis kísérletek történtek arra (1804-ben, 1839-ben és 1892-ben), hogy más városba – Komáromba, illetve Székesfehérvárra – telepítsék át a kollégiumot, de a pápai református gyülekezet és a városi polgárság nagy harcok árán Pápan tudta tartani az iskolát.

Égészen 1952-ig, ámde ekkor a pártállami diktatúra olyan kényszerhelyzetbe hozta a református egyházat, hogy nem volt mit tenni, a kollégiumot át kellett adniuk az államnak. Gyászos dátuma ez az esztendő az egész magyar neveléstörténetnek is. Pápan például ekkor negyven esztendőre megszakadt a református iskoláztatás, és csak a társadalmi-politikai rendszerváltás után, 1991-ben tárulnak ki újra a nagy múltú intézmény kapui.

Könyvek a kollégiumban

Pápan a könyvtár egyidős az iskolával. Kövy Zsolt adatai szerint a korábbi városi-plébániai iskola csekély könyvanyagát – zömmel kéziratos könyveit – a református iskola örökölte. Nagy kár, hogy ez a törzsanyag az idők folyamán elpusztult.

Az iskolai könyvtár első ránk maradt katalógusa 1706 és 1717 között keletkezett. Jellemző az iskola 17. századi sanyarú sorsára – a reformátusok üldözésének időszaka volt ez –, hogy ekkor a könyvtár állományának jegyzéke elfért egyetlen könyvleapon.

Többnyire adományok révén gyarapodott a kollégium könyvtára a régi századokban. A külföldi tanulmányútról (a peregrinációból) visszatért pápai diákok nemcsak tudást szereztek a nyugat-európai iskolákban, hanem rendszerint könyveket is hoztak haza magukkal az alma mater számára. Már a 16–17. században is. Pápan az első *hiteles könyvtártörténeti adat* 1619-ből való: egy 1594-ben kiadott teológiakönyv belső borítójára beírta valaki, hogy a könyv a pápai *Coetus* tulajdona. A hazai protestáns kollégiumok tanulóifjúsága ezekben az időkben országszerte olyan helyi közösséget alkotott, amelyet a rektor-professzor vezetésével ugyan, de megszabott törvényeik szerint maguk a tanulók kormányoztak. Ez az autonóm diákszervezet volt a coetus.

Egy másik – 1539-es kiadású – hittudományi könyv bejegyzéséből az derül ki, hogy ezt *Agha András*, a pápai végvár lovas vitéze ajándékozta a kollégiumnak 1637. október 26-án. A könyvtár egyik régi, roppant értékes könyvgyűjteménye *Veresmarthi Mihály* lelkészé, aki 1652-től volt a kollégium tanulója, és 1690 táján könyvtárát hajdani iskolájának adományozta. Ebből mintegy negyven mű most is megvan, több unikum példány akad köztük.

A szépen gyarapodó iskolai könyvtár értékes állományát teljesen szétzilálta, megapasztotta az adászteveli számüzetés; Pápáról ekkor még Erdélybe is kerültek könyvek. 1783-ban, a pápai újrakezdéskor mindössze 127 darab könyv van a

kollégium birtokában. Az üresen ásitó polcok újrafeltöltése ismét csak az adományozókra várt, akik ekkor sem, később sem hagyták magára szellemi kirepítő fészkeiket. A külföldet megjárt diákokon kívül könyveket ajándékoznak a kollégiumnak a református lelkészek, nemesek és polgárok, ily módon nemegyszer igen értékes nyomtatványokhoz és kéziratokhoz jut hozzá a könyvtár. A peregrinus diákok adományaival került a könyvtár birtokába számos nyugat-európai könyvészeti ritkaság, így például a *Plantin*, a *Stephanus*, a *Thanner*, a *Faber*, az *Elzevir* és más híres nyomdák jó néhány terméke.

Ha mód nyílnék rá, akár több száz önzetlen adományozó nevét sorolhatnók fel, ezúttal azonban csak pár illusztráló példát ragadunk ki a 18–19. század időszakából. *Chernel Sámuel* kapitány 1794-ben teljes könyvtárát a kollégiumra hagyta, továbbá ezer forintot is örökölt tőle az iskola, azzal a kikötéssel, hogy annak kamatai kizárólag a könyvtár fejlesztését szolgálják. Más kérdés, és ez is adalék az eszményített kor egyes embereinek erkölcséhez, hogy a családi örökösök csak kétszáz forintot fizettek ki a kollégiumnak, az összeg további része örökre behajthatatlan maradt.

Eöry János főiskolai kurátor ajándékozta a könyvtárnak, számos egyéb értékes nyomtatvánnyal együtt, az 1577-ben Pápán nyomtatott *Heidelbergi Kátét*, *Huszár Dávid* nyomdájának termékét, melynek jelenleg mindössze két példánya ismert Magyarországon. *Kovács Ferenc* jószágigazgató adományaként jutott a könyvtár tulajdonába *Bornemisza Péter Ördögi kísértetek* (Sempte, 1578; recte Detrekő, 1579) című munkája, amely ma az egyetlen meglevő példány a világon; méltán féltett büszkesége a pápaiaknak. *Kazay Gábor* táblabíró számos ritka nyomtatványból és kéziratból álló gyűjteménye 1840-ben lett a könyvtáré. *Kerkapoly Ká-*

roly egykori pápai főiskolai tanár – később híres pénzügyminiszter, majd pesti egyetemi tanár – 1583 kötetes könyvtára 1895-ben özvegye adományaként szállt a főiskolára.

Amikor konszolidálódnak a politikai viszonyok, és vége szakad a protestáns felekezetek üldöztetésének, tehát a 18. század végén, anyagilag is megerősödik a kollégium, és a könyvtár már saját költségén is tud könyveket venni, és vásárol is, igaz, csak szórványosan. Az 1790–1831 közötti időszak két meghatározó egyénisége: *Mándi Márton István* és *Tóth Ferenc* professzor, nekik köszönhető, hogy az addigi kizárólagos iskolai könyvtár szűk kereteit szétfeszítve létrejöhett a Dunántúl egyik legpatinásabb gyűjteménye Pápán.

Mesés könyvritkaságok

A könyvtári jegyzék szerint tizenegy ősnymotványt őriznek Pápán, valójában azonban csak nyolc kiadvány tartozik bele ebbe a kategóriába, mivel három könyv dátuma túllépi az 1500-as időhatárt. Az ősnymotványok szerzői között *Osauldus de Lasko*, *Petronius*, *Vergilius*, *Ausonius*, *Lucanus*, *Tibullus*, *Martialis* névvel találkozunk. Ezek nagy része a lipcsei *Thanner*-féle ősnymoda terméke. A római *Planck* nyomdában készült a leghíresebb Pápán található ősnymotvány: *Aegidus Romanus* 1482-ben kiadott műve a kormányzás elveiről (*De regimene principium*).

A csaknem négyszáz antikva – tehát a 16. századból származó külföldi könyvek – szerzőgárdája már jóval szélesebb az ősnymotványokénál. Az ókor és a reneszánsz évszázadának legismertebb személyiségei szerepelnek köztük. És mennyi hírneves nyomda! A Pápán föllelhető legtöbb antikva a bázeli *Frobenius*, *Guarinus*, *Oporinus*, a genfi *Stephanus*, *Vignon*, a lyoni *Gryphius*, a leideni *Plantin*, a lipcsei *Thanner*, *Faber*, *Lamberg*, a frankfurti *Brubach*, *Corvinus*, a zürichi *Froschhoverus* és az antwerpeni *Plantin* nyomdából származik. *Fredericus Nausea* 1550-ben Bázelen megjelent munkájában a szerző saját kezű ajánló sorait olvashatjuk. A Rákócziak sárospataki fejedelmi könyvtárából vándorolt át a Dunántúlra *Kálvin János Institutio*jának 1569-ben Genfben kiadott példánya.

Az 1711 előtti magyar vonatkozású könyvállomány 604 egységből áll, tehát a kötetszám ennél nagyobb. Legrégibb magyar könyvük *Bornemisza Péter: Masic része az evangeliumokból való tanuságoknac...* (Sempte, 1574) című műve. *Bornemisza* „alaplíművéről”, az Ördögi kísértetekről már esett szó. Értékes kiadvány *Szenczi Molnár Albert Institutio-fordítása*, mely Hanauban látott napvilágot 1624-ben. A korabeli vallásegyleztesítési kísérletek egyik ismert, de nagy vihart kavarált alkotása volt *Samarjai János Magyar Harmonia* című műve, amely Pápán jelent meg 1628-ban *Szepesvárallyai Bernhard Máté* nyomdájának termékeként.

Még néhány közismert 16–17. századi magyar szerző, kiknek a könyvei ugyancsak megtalálhatók a pápai tékában: *Szegedi Kis István*, *Dévai Biró Mátyás*, *Beythe István*, *Méliusz Juhász Péter*, *Pázmány Péter*, *Apáczai Csere János*, *Misztótfalusi Kis Miklós*, *Comenius*, *Pápai Páriz Ferenc* stb.

Különleges értéket és figyelemreméltó etnográfiai érdekességet képvisel a pápai református gyűjtemény legnagyobb méretű könyve, amely Oroszország népe-

inek leírását tartalmazza, számos színes illusztrációval ellátva. *T. de Pauly* munkája (*Les peuples de la Russie*) Szentpétervárott készült 1862-ben; a könyv mérete: 55x41 centiméter.

A könyvtár legrégibb újságja az a Brüsszelben kiadott francia nyelvű tudósítás (1685), amely Érsekújvár visszafoglalásáról és az eszéki hídverésről számol be, továbbá hírt ad a török elleni harc egyéb eseményeiről is.

Petőfi a könyvtárban

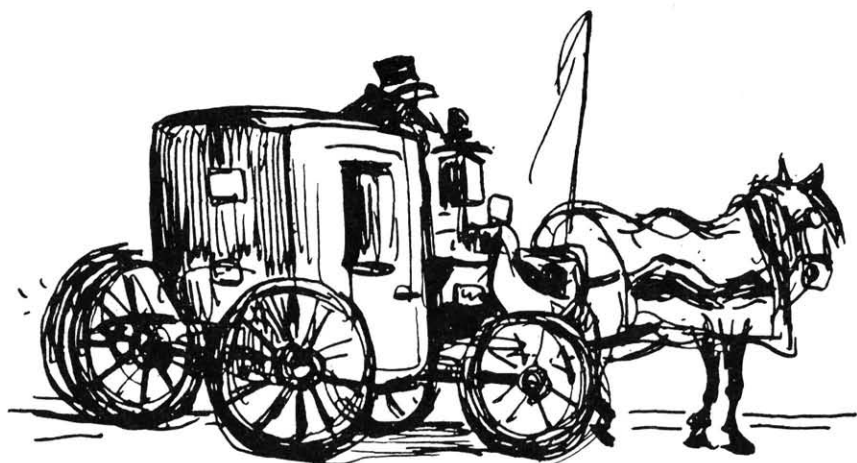
Pezsgő szellemi élet folyt Pápán a 19. század első felében; méltán nevezték a várost a Dunántúl Athénjének. A 15 ezer lelkes városban szellemi műhelyeknek is nevezhető kaszinók működtek, mindegyik jelentős könyvállománnyal, folyóiratgyűjteménnyel. A kollégiumban 1841-ben alakult meg a *képzőtársaság*, mai kifejezéssel az önképzőkör. Ismeretes, hogy *Petőfi Sándor* és *Jókai Mór* első írói szárnypróbálgatásai a pápai képzőtársasághoz fűződnek. Több alkalommal nyertek itt jutalmat, pályadíjat. Érdemes munkáikat saját kezűleg írták be a képzőtársaság „érdemkönyvébe”. Ebben található Petőfinek – egyebek között – a *Tűnődés*, a *Vándordalok* című verse, a *Tolvaj huszár* című románca s a *Lehel* című balladája, négy versfordítása, továbbá a képzőtársaságban elmondott székfoglaló beszéde. Jókai maga írta be az érdemkönyvbe a *Mi az?* című költeményét és az *Istenítélet* című elbeszélését. A festőként híressé lett társuktól, *Orlai Petrics Sómától* négy vers és két elbeszélés olvasható a kötetben.

Az idő tájt külön könyvtára volt a képzőtársaságnak, amely főként a tanulóifjúság szépirodalmi és tudományos érdeklődését kívánta kielégíteni. A kollégiumi levéltárban őrzött *könyvtári beiratkozási könyv* tanúsága szerint mindhárman rendszeres olvasói voltak az ifjúsági könyvtárnak. Vajon Petőfi Sándort mi érdekelte akkoriban az irodalomból? A kölcsönzési följegyzések szerint legtöbbször a francia irodalom történetét kérte ki, valamint a külföldi szerzők közül *Horatius*, *Heine*, *Lenau*, *Schiller*, *Mathisson*, *Claudius* és *Young* költeményeit olvasta leggyakrabban. A magyarok közül leginkább *Garay János* és *Vörösmarty Mihály* verseit kedvelte.

A Petőfi–Jókai–Orlai Petrics triáson kívül sok-sok hírnevet szerzett pápai diák volt mindennapi vendég a könyvtárban, a történész *Marczali Henrik*, *Thaly Kálmán*, *Esze Tamás*, *Pölöskei Ferenc*; a nyelvtudós *Ballagi Mór*, *Lőrincze Lajos*, *Balázs János*, *Rácz Endre*; az író *Eötvös Károly*, *Tatay Sándor*; a költő-fordító *Vikár Béla*, *Kozma Andor*, *Nagy László*, *Csoóri Sándor*, *Rab Zsuzsa* – és még sokan mások.

Kéziratok, érmék, metszetek

Nemcsak a fejben tudást és a hónuk alatt könyvet hoztak haza vándorútjukról a külföldet járt pápai diákok, hanem lehetőség szerint tarisznyájukban más javakat, maradandó értékeket is, ennél fogva Pápán a könyvtár gyűjtőköre nem korlátozódott csupán könyvekre, hanem kiterjedt a múzeális tárgyak, értékek szinte minden területére. „A könyvtár és az iskola szoros összetartozásából, a

tanítás színvonalából, a szemléletességre való törekvésből is következett az a fajta gyűjtés, amely a tudományok szinte teljes világát érintette” – magyarázza Kövy Zsolt a református gyűjteményt bemutató könyvében. 1885-ig még egy egyiptomi múmia és fakoporsó is bekerült a régiségtár állományába *Markstein Károly* egykori pápai diák, később egyiptomi kereskedő jóvoltából. Megvan jelenleg is.

A kéziratár kialakulásának kezdete a 19. század elejére esik. Ekkoriban Magyarországon a kéziratok könyv még mindig szerves része volt az oktatásnak. Pápán 1838 júniusában ugyan megkezdte működését a főiskolai könyvnyomda, de a tananyag jelentős részét ekkor még mindig nem a nyomtatott könyvek, hanem a diákok kéziratos jegyzetei, a tanárok diktátumai képezték.

Jórészt a pápai kollégium történetéhez, illetve a magyar reformátusság egyház- és művelődéstörténetéhez kapcsolódik a kéziratok gyűjtemény. A Petőfi- és Jókai-kéziratokon kívül nagy becsben tartják *Kossuth Lajos*, *Kazinczy Ferenc*, *Kis János*, *Izsó Miklós* és mások saját kézzel írott leveleit.

A Mohács előtti századokból harmincöt eredeti oklevél van a kéziratár birtokában, a legrégebb 1269-ből való, IV. Béla királyunk pecsétjével ellátva. Későbbi uralkodóink közül Mátyástól, Ulászlótól és Zsigmondtól származó okleveleket őriznek. A református gyűjtemény két kódexe is a levéltárban található, ezek a 14–15. század fordulójáról valók.

A feldolgozás jelenlegi szakaszában ezerháromszáz kézirategységet tartanak nyilván, egy egységen belül maximálisan 622 darab kézirattal. Az állomány teljes rendezése, revíziója és feldolgozása a nyolcvanas évek derekán megtörtént. A kéziratár értékes állományát évente átlagosan harminc-nyolcvan kutató használja.

Gazdag és nevezetes a református gyűjtemény éremtára is, amelynek keletkezési ideje napra pontosan ismeretes. *Tóth Ferenc* jeles pápai egyháztörténész, későbbi püspök az 1814. július elsején Révkomáromban tartott egyházkerületi közgyűlésen éremgyűjtemény létrehozását javasolta a résztvevőknek. Indítványát a gyűlés elfogadta, és őt bízta meg a feladat megoldásával. Tóth Ferenc azonnal munkához látott. Egyházi és közeleti személyiségek, tanárok és diákok adományaiból két éven belül számottevő gyűjteményt hozott létre, amely a leltárkönyv szerint két arany-, 129 ezüst- 75 réz és négy gipszpenzből állt.

Kövy Zsolt említett könyvében részletesen ismerteti az éremgyűjtemény gazdagodásának s későbbi veszteségeinek a történetét (1848-ban a horvát, 1945-ben a szovjet katonai megszállás okozott súlyos károkat), külön-külön bemutatva a legbecsesebb kincseket, amelyek ugyancsak adományozások révén jutottak a református egyház birtokába. A hatalmas gyűjteményben – tizenkétezer darabról van szó – a görög, illetve római arany- és ezüsterméktől a mai évfordulós veretekig az európai és az ázsiai kisplasztika ezen ágának története jól nyomon követhető.

Felbecsülhetetlen eszmei értéket képvisel a metszetgyűjtemény is, amelynek alapjait a magyar kultúra egyik 19. századi kiemelkedő mecénásának, báró *Baldácsi Antalnak* az 1863-as adománya vetette meg. A katolikus Baldácsi jelentős mértékben támogatta a protestáns iskolákat, általában a protestáns művelődésügyet, így ajándékozta a pápaiaknak a 2771 metszetet tartalmazó gyűjteményét, amely akkor a kollégiumban folyó rajztanítást volt hivatva szolgálni.

Felvinczi Takács Zoltán művészettörténész 1910-ben tudományos alaposággal földolgozta a Baldácsi-gyűjteményt, mely az egész magyar kultúrának páratlan kincse, hiszen például *Dürer Albertnek* három saját műve, három másik alkotásának korabeli másolata és egy utánzójának metszete szerepel a gyűjteményben. A németalföldi iskola legnagyobbjainak – *Rubensnek* és *Rembrandtnak* – az alkotásai sem hiányoznak a kollekciónak, továbbá megtalálhatók a német, az olasz, a francia és a spanyol iskola 16–18. századi kiválóságainak művei is. A második világháború során a Baldácsi-örökséget is veszteségek érték, így a jelenlegi állomány 2458 darab. A legnagyobb művészek alkotásai azonban szerencsére átvészelték a „felszabadítást”.

A Papensia

Van egy különleges részlege is a református gyűjteménynek, amely latin nevén közismert a városban, illetve országosan is a filoszok körében, ez a *Papensia*. Gyűjteményének könyvanyaga a könyvtári állomány szerves része. A Papensiót *Pongrácz József* könyvtáros tanár 1931-ben hozta létre a kollégiumi tanárok és diákok alkotásaiból, leveleiből, a Pápa városában született vagy a városhoz kötődő írók műveiből, a kollégiumra és a városra vonatkozó írott és nyomtatott anyagból, képzőművészeti emléktárgyakból.

Gyorsan gyarapodni kezdett a gyűjtemény, és ma is állandóan növekszik. Mostani állománya több mint hatezer darab könyv, kézirat, kotta, képzőművészeti alkotás, illetve más emléktárgy. A riportunkban megemlített kéziratok jelentős része a Papensióban van elhelyezve. Itt található a Pápa városát ábrázoló régi metszetek, valamint a híres pápai tanárokról készült festmények. És sok-sok érdekes emléktárgy. Például *Baráth Ferenc* jogtanár 1848-as fegyverei, amelyeket honvédtisztként forgatott a csatákban.

Elsősorban történészek és társadalomkutatók figyelmébe ajánljuk a könyvtárban létrehozott gazdag háborús gyűjteményeket. Külön vannak katalogizálva az első és a második világháború emléktárgyai; könyvek, térképek, újságok, röpiratok, tábori lapok, levelek, plakátok, bélyegek, gyászjelentések, meghívók, fényképek, naptárak stb. dokumentálják a szörnyű esztendőket.

Súlyos veszteségek érték a második világháború utolsó hónapjaiban mind a könyvtárat, mind a Papensíát: a szovjet hadsereg harcosai földúlták a rendben tartott gyűjteményeket. Pongrácz József megpróbálta menteni a menthetőt: a pápaikat arra szólította fel, vigyék haza a kollégium könyveit, vigyázzanak rájuk, amíg a háború tart, amíg a veszély nem múlik el. Ekkor sok-sok értékes könyv került magánosokhoz, ám a háború befejeztével iszonyúan nehéz volt, nem is sikerült teljesen összeszedni a széthordott könyveket. Mintegy tíz százaléka pusztult, illetve tűnt el a féltett gyűjteményeknek; a háborús károk következményei még most is észlelhetők.

Főnixként feltámadó gimnázium

Amikor 1952-ben bezáratott a református gimnázium kapuja, a híres könyvtár körül egy időre megrikkult a levegő, 1957 után azonban mint a dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye folytathatta tevékenységét. A gyűjtemény legnagyobb egysége az óriási könyvtár, amelynek feladatai jobbára ott kezdődnek, ahol a közművelődési könyvtárak munkája befejeződik. Jellegét tekintve olyan tudományos jellegű szakkönyvtár, amely egyszerre könyvmúzeum és élő, aktív szolgáltató tevékenységet kifejtő könyvtár, melynek újabban – 1991 óta – ki kell szolgálnia a főnixként újjászülető református gimnáziumot is.

Máskülönben a városi tanulóifjúság számottevő része az elnyomás évtizedei során is ide járt olvasni és kutakodni. Az olvasóterem kézikönyv- és folyóiratanyagát főleg pápai tanárok és diákok használták, s forgatják ma is: pályázatokhoz, kiselőadásokhoz, szakdolgozatokhoz gyűjtnek forrásanyagot. Várhatóan ennél jóval szélesebb körű és intenzívebb szolgáltatásra tart igényt a református gimnázium, amely már ismét a régi épületében működik.

– Jelenleg tizenkét tanulócsoporthoz tartozunk, és fokozatosan kívánjuk elérni a célul kitűzött tizenhat osztályt – tájékoztat *dr. Kálmán Attila* igazgató. Megmaradunk négy évfolyamos gimnáziumnak, pedagógiai, szociális és oktatásszervezési okokból is; további fontos érvünk a négyosztályos gimnázium mellett, hogy a kisteleplüésekről érkező tanítványainkat ne ragadjuk ki a családi környezetből tízéves korukban. A nyolcosztályos szerkezet választása esetén ugyanis ezt kellene tennünk.

1952-ben, amikor állami kézbe került ez a középiskola, akkor jól felszerelt és karbantartott épületet „jussolt” az új „tulajdonos”, ámde most mindegyik létesítményünket elhanyagolt állapotban kapta vissza az egyház. A főépületen kívül például két vizes falú kollégiumot vehettünk ismét birtokba. Ezeket roppant gyorsan fölújítottuk.

– Honnan volt erre pénze a sosem-volt-gazdag református hitfelekezetnek? Kálmán Attila szerint jól koncentrálták erőiket. „Mi minden rendelkezésre álló forintból hármát csináltunk” – mondotta. Ezt a „bűvészmutatványt” úgy kell érteni, hogy az államtól kapott tanulói fejkvóta minden forintját megtoldják a tizenöt fős saját építőbrigádjuk és a testület munkájával, ebből lesz a második forint. (Pápán nagy a munkanélküliség, minek folytán kitűnő szakmunkások kisebb pénzért is jelentkeztek a brigádba. A legmodernebb, mindentudó gépekkel felszerelt számítógéptereműkhöz például a tanárok tervezték – természetesen in-

gyen – a munkaasztalokat, és saját asztalosuk készítette el ezeket.) A harmadik forint a hazai és külföldi gyülekezetek, öregdiákok támogatásából jön össze. Ott-jártamkor a diákkönyvtár számára kijelölt termék átépítésén, a nagy diákolvasó kialakításán szorgoskodott az építőbrigád.

Elsőbbség a diákkönyvtárnak

Gimnázium és könyvtár (pontosabban: a református gyűjtemény) – két különálló intézmény, de a legcsekélyebb mértékben sem viszálykodó „két szomszédvár”. A könyvtár ugyanis alapvető feladatának tartja az iskolai igények kiszolgálását, ennek megfelelően – a tudományos jelleg megőrzésével – a jövőben diákkönyvtárként is kíván tevékenykedni. Nehézséget csak az okoz, hogy itt a mostoha négy évtized során nem folyt ifjúsági jellegű beszerzés, ezért most rengeteg pénzt kell ilyen célra fordítaniuk, azaz kötelező olvasmányok, új ifjúsági és pedagógiai kiadványok, nyelvkönyvek vásárlására. 1994 második felében csaknem nyolcszázezer forintot költöttek ifjúsági beszerzésre, részben állami hozzájárulásból részben egyházi segítséggel.

Tóth Attila könyvtáros elmondta, hogy már folyik a hatalmas állomány felülvizsgálata és szétválasztása múzeális és közkönyvtári részre. Nemrégiben olyan döntés született, hogy az 1960 utáni anyag teljes egészében átkerül az iskolai részlegbe, ennél fogva egy meglehetősen gazdag állományú, modern könyvtár fogja kiszolgálni a gimnáziumot.

– Minden tekintetben ideális a két intézmény közötti viszony, erősíti meg az elmondottakat *Köntös László*, a református gyűjtemény igazgatója –. Most energiánk jelentős részét a minden szellemi és technikai igényt kielégítő modern könyvtári részleg kiépítésére fordítjuk. Égető szükség van erre a szekcióra, nagy lemaradást kell behoznunk. Sürgető a feladat azért is, mert a könyvtár minálunk máris sokfunkciójú intézmény: klub, kaszinó, könyvtár, szellemi műhely, családias otthon egyszerre. Ide tanárok és diákok akkor is betérnek, amikor nem kötelező penzumot teljesítenek. Baráti, sőt családias a légkör ebben a csodálatosan gazdag bibliotékában.

A diáklátogatottság egyenletes emelkedését Köntös László a következő adattal érzékelteti: „1992-ben háromszáz alkalommal kölcsönöztünk ki elvitelre könyveket diákoknak, 1993-ban nyolcszázszor, 1994 első tíz hónapjában pedig már kétezerszer. Az olvasótermi szolgáltatások száma természetesen ennél jóval magasabb, de sem a szaktanácsadásról, sem a helyben olvasásról nincsen statisztikánk.”

Nagyon lendítene a könyvtári munka hatékonyságán, ha az állandó, több évtizede fennálló nehézségek – a pénz-, a hely- és a szakembergondok – enyhülnének. A raktározás és az elhelyezés megoldatlansága akadályává vált az állomány szakszerű, áttekinthető elhelyezésének, illetve a könyvtári feldolgozó- és kutatómunkának. A könyvtári polcok beteltek, az állandó gyarapodás súlyos elhelyezési problémákat okoz. A szakszerű kívánalmaknak megfelelő könyvtárbővítés elodázhatatlan feladat.

Jelenleg mindössze hétszáz négyzetméternyi területet mondhat magáénak a könyvtár, s ebben benne van minden: az olvasóterem, a kiszolgáló helyiség, a

raktár a folyosó (ahol éppen egy Petőfi-kiállítás látható). „Gyűjteményeinkkel nem tudunk kiállni a nagyközönség és a szakmai közvélemény elé – fűzi hozzá mindezekhez Köntös László –, mert nincs helyünk semmire, egyebek közt ezért sincsenek megfelelően földolgozva a szakanyagaink.”

Nem halasztható sokáig a feldolgozás korszerűsítése sem. Jelenleg az újabb címeleírási, illetve katalogizálási szabályok szerint történik a könyvek feldolgozása, de az ETO bevezetése nélkül, tehát a könyvtár régi szakrendszerének meghagyásával. Az állomány zöme még mindig a Porosz Instrukció szerinti katalógusban található.

Megoldásra vár a régi s a muzeális értékű könyvek folyamatos restaurálása is; most sürgős esetekben az Országos Széchényi Könyvtártól kapnak segítséget.

Kis pénz, nagy szív

Ami az elhelyezést illeti, hamarosan jobbra fordulnak a mostoha körülmények, mert december elején Köntös Lászlónak potom pénzért sikerült ezerkét-száz négyzetméternyi épületrészt szereznie a városi önkormányzat által áruba bocsátott volt szovjet laktanyák egyikében, a város szélén. A tatarozás után itt fogják majd elhelyezni a nagyon ritkán használt állományt, például a periodikákat, valamint a múzeumi és a levéltári anyag egy részét.

Jelenleg mindössze három könyvtárosa van ennek a páratlanul gazdag gyűjteménynek, holott legalább tíz embernek is munkát tudna adni, ám egyelőre nincsen kilátás új állások létesítésére. A mostani háromfős csapat kis pénzért, nagy szívvel dolgozik. Munka rengeteg van. Amit például 1945-ben egy-két nap alatt feldúltak a szovjet katonák, azt évtizedekig sem lehetett teljesen rendbe rakni. Még most is sok a kötegelt könyv a raktárban. Nem lepődnének meg a könyvtárosok – mondták, ha a poros csomagokban netán RMK-példányokra akadnának.

Optimizmusuk töretlen, hiszen már újra az egyházé az egész épület, s nemso-kára elkészül a várva várt önálló kiállítótermük. Köntös László vezetője és lelke ennek a csodálatos könyvtárnak. 1993 novemberében Amerikából tért haza Magyarországra, és állt a pápai református gyűjtemény élére. 1990-ben családostól költözött ki az USA-ba, gyülekezeti lelkipásztori szolgálatra kapott meghívást Detroitból. Amerikában a legnagyobb lélekszámú, anyagilag és lelkileg is a leg-szilárdabb református gyülekezet a detroiti. Köntös Lászlónak nem esett nehe-zére a beilleszkedés az ottani életformába, mivel ő már korábban, 1984–85-ben belekóstolt az amerikai életbe: a princetoni egyetemen tanult s szerzett magisz-teri fokozatot teológiából.

Felesége viszont nem tudott gyökeret eresztetni az Újvilágban, ezért végül is hazajöttek Magyarországra. Pápát azért választotta Köntös László, mert lelkész ősei – apja, nagyapja, ükapja – mindannyian pápai diákok voltak. Az elődök múltja erős szállal fűzi őt Pápához, ahol hajdanán ő azért nem lehetett diák, mert a pártállam felszámolta a református gimnáziumot. Debrecenben érettségizett. S most már Pápán van otthon a világban. És nagy szíve van.

P. Kovács Imre

A magyarországi iskolák millenniumának megünneplésére létrehozott *Iskolatörténeti Emlékbizottság* január 12-én megtartott ülésén újjáalakult. Az Emlékbizottság elnöke ismét *Kosáry Domokos*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke; társelnöke *Báthory Zoltán*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkára és *Várszegi Asztrik* pannonhalmi főapát; ügyvezető igazgató *Kellemen Elemér* címzetes főigazgató; titkár *Bodó Sándor* minisztériumi főosztályvezető és *Kardos József* egyetemi docens. Az Emlékbizottság 19 tagja között van *Horváth Tibor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

főigazgatója és *Poprády Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója. Az Emlékbizottság legfőbb feladatának azt tartja, hogy az első magyarországi iskola megalakulásának ezredik évfordulóját 1996-ban méltó keretek között ünnepeljük meg. A központi rendezvények közül kiemelkedik az a három kiállítás, amelyet a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban (a modern polgári közoktatás történetéről), Győrben (a magyar oktatás első évszázadairól) és Debrecenben (a reformáció iskolaügyéről) rendeznek meg. A magyar iskola ezeréves történetét bemutató kiállításokhoz tudományos konferenciák – köztük nemzetközi tanácskozások – és millenniumi pályázatok kapcsolódnak. Az újjáalakult Emlékbizottság a következő *Felhívással* fordul „mindazokhoz, akiknek szívügye a magyar iskola múltja, jelene és jövője”:

„1996-ban ünnepeljük a magyar iskola születésének jelképes ezredik évfordulóját. A Szent-Márton-hegyi – a mai pannonhalmi – bencés kolostor falai között 996-ban létesített szerzetesiskola fontos eleme a magyarság Európába való beilleszkedésének. A honfoglalással Magyarország földjét vették birtokukba őseink, az iskolák megszervezésével az európai kultúrát. A hajdani iskolákból bontakozott ki az az évszázadok során kiteljesedő iskolarendszer, amely alapjait jelentette népünk művelődésének, és mindig bizonyítéka nemzetünk felelősségérzetének gyermekeiért, a jövőért. Meggyőződésünk, hogy az elmúlt ezer év példaként szolgálhat megújuló közoktatásunk számára is.

Az ezeréves magyar iskola törté-

nete számtalan lehetőséget kínál az évforduló megünneplésére. Ezek sorában az első helyen említendő a magyar iskolatörténet tárgyi emlékeinek felkutatása és bemutatása, iskolai gyűjtemények létesítése, helyi és országos kiállítások rendezése. A millennium alkalmat ad a magyar neveléstörténet forrásainak, dokumentumainak feltárására és közreadására. A szakmai konferenciák a hazai művelődés- és neveléstörténet újabb eredményeinek bemutatása mellett a nemzetközi kitekintést is lehetővé teszik.

Az Emlékbizottság reméli, hogy a magyar iskola milleniuma az egész ország, sőt a határainkon kívül élő magyarság közös ügyévé válik.

Felkérünk minden nevelési-oktatási intézményt, hogy a diákok és nevelők, az oktatók és a hallgatók összefogásával tegyenek meg mindent intézményük múltjának minél gazdagabb, teljesebb feltárására, hogy hagyományainkkal is segítsék a jelen mindennapi feladatainak megoldását.

Kérjük az egyházakat és a vallási közösségeket, hogy gazdag tapasztalataikkal, egyházi és iskolatörténeti gyűjteményeik megújításával kapcsolódjanak be az ünnepi eseménysorozatba.

Felkérjük a helyi, a megyei és az országos közgyűjteményeket, kulturális és tudományos intézményeket, hogy munkájukban, közművelődési tevékenységükben megkülönböztetett figyelmet szenteljenek a magyar iskola ezeréves történetének. Felkérjük az önkormányzatokat, valamint az oktatásügyben érdekelt állami, társadalmi, gazdasági, politikai és nemzetiségi szervezeteket, hogy részvételükkel, erkölcsi és anyagi támogatásukkal segítsék a helyi és országos programok megvalósítását.

Kérünk mindenkit – itthon és kül-

földön –, hogy járuljon hozzá a millennium méltó megünnepléséhez.”

Az ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszéke az 1995/96-os tanévre felvételt hirdet:

1. Tanárképző főiskolai könyvtár szakos diplomával rendelkezők számára kiegészítő tagozatra. A képzés hároméves (6 félév), kéthetente kétnapos elfoglaltsággal. A jelentkezők 1995 május-júniusában írásbeli és szóbeli vizsgát tesznek. (Tandíj: 15 000 Ft.)

2. Nem könyvtár szakos egyetemi diplomával rendelkezők számára szakmai információs tagozatra. A képzés kétéves (4 félév), kéthetente kétnapos elfoglaltsággal. A jelentkezők 1995 május-júniusában a számítástechnikai-informatikai jártassággal kap-

csolatos, felmérő jellegű írásbeli vizsgát tesznek, majd szóbeli felvételi beszélgetésen vesznek részt. (Tandíj: 25 000 Ft.) *Jelentkezési határidő: 1995. március 1.* (Az egyetemek nappali tagozataira való jelentkezési űrlap kitöltésével és az előírt felvételi díj befizetésével. Részletesebben ld. a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató 1995. c. kiadványban!)

A meghirdetett tagozatokkal és a felvételi vizsgákkal kapcsolatban érdeklődni lehet a 2 669 833/2235 melléken.

Levelező képzés az ELTE TFK-n.

Az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár-Informatikai Tanszéke lehetőséget teremt a felsőfokú szakképzettséget igénylő, könyvtárosi munkakörben dolgozók számára a továbbtanuláshoz. A képzés 4 éves, egyszakos, tartalma és követelményei azonosak a nappali tagozat érvényes tantervével. Ehhez közismereti tárgyként a résztvevők kötelezően filozófiatörténetet, szociológiát, logisztikát és gazdasági ismereteket tanulnak. Államvizsgára az a szigorlatokat és vizsgakövetelményeket teljesítő, középfokú nyelvvizsgával rendelkező hallgató bocsátható, aki elfogadott szakdolgozatot készített. (A nyelvvizsga bármikor letehető, erre egyénileg kell felkészülni.)

A jelentkezőt munkahelyének kell javasolni, amely vállalja, hogy az oktatás ideje alatt biztosítja a konzultációkon és vizsgákon való részvételt. A foglalkozások hetente egy alkalommal egész nap – előreláthatólag pénteken – lesznek. A felvételi előfeltétele az érettségi és minimum 3 éves könyvtári munkaviszony. A felvételi vizsga írásbeli és szóbeli részből áll.

Ezen ismerni kell a – *A könyvtár kezelése. 3. átd. és bőv. kiad. Szerk. Katsányi Sándor. Bp. 1990* – című könyvet, valamint az utolsó 5 év könyvtári szakasjtájéját. A képzés minimum 15, maximum 25 fővel indul. A tandíjat a levelező képzésben mindenkor érvényes módon állapítja meg a főiskola, mely az 1995/96-os tanévre 20 000,- Ft.

Jelentkezési határidő 1995. április 30. A jelentkezési okmányokat és a felvételi eljáráshoz csekket az ELTE TFK (1075 Bp., Kazinczy u. 25–27.) tanulmányi osztályán, vagy a Kar portáján lehet beszerezni. A képzésről további információkat az ELTE TFK Könyvtár-Informatikai Tanszéke ad a 267-9267/139-es telefonszámon, hétköznaponként 9–12 óra között.

A Pro Bibliothecis Ecclesiarum et Scholarum Alapítvány pályázati felhívása múzeális könyvállománnyal rendelkező középiskolai könyvtárak számára. A pályázat célja múzeális értékű egyedi könyvek, kéziratok, oklevelek, térképek stb. restauráltatása. Pályázni az alábbi információkat tartalmazó levéllel lehet: 1. A pályázó intézmény neve és pontos címe; 2. A pályázó képviselőjének neve; 3. Saját forrásból meglévő fedezet; 4. A restaurálandó művek bibliográfiai adatai és állapotuk rövid ismertetése.

A pályázatok elbírálásánál azok a gyűjtemények, amelyek valamilyen mértékben hozzá tudnak járulni a restaurálás költségeihez, előnyben részesülnek. *A pályázatok beadásának határideje: 1995. május 15.* Cím: OSZK-Soros Könyvrestaurátor Műhely. 1152 Bp., Régi Főti út 77. Érdeklődni lehet *Jurcsik Erzsébet*nél a 16-94-158-as telefonszámon.

